

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1887. Första Kammaren. N:o 12.

Torsdagen den 16 juni, f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Anmälades och bordlades lagutskottets utlåtande n:o 18, i anledning af väckta motioner om ändringar i förordningen angående fattigvården den 9 juni 1871.

Föredrogos, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran, statsutskottets under gårdagen bordlagda utlåtande n:o 8 och lagutskottets samma dag bordlagda utlåtande n:o 17.

Föredrogos å nyo och företogs punktvis till afgörande statsutskottets den 14 och 15 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 9, angående regleringen af utgifterna under riksstatsens nionde hufvudtitel.

1—4 punkterna.

Biföllos.

5 punkten.

Herr statsrådet Ryding: Då statsutskottet utan någon reservation tillstyrkt afslag å Kongl. Maj:ts ifrågavarande förslag, torde det endast återstå för mig att redogöra för de skäl, som föranledt Kongl. Maj:t att inkomma med denna framställning. När handlingarna i detta ärende inkommo till Kongl. Maj:t, erkänner jag att jag var af samma uppfattning som den, hvartill statsutskottet nu kommit, men jag behöfde icke forska länge för att finna, att det icke är längre sedan än år 1882, då Riksdagen afgjorde ett mål, fullkomligt liknande detta, alldeles på det sätt, Kongl. Maj:t föreslagit Riksdagen att nu handla. Då inkom ansökning från regementsläkaren vid Bohusläns regemente Appeltoft att, ehuru han icke ingått på den nya lönestaten, likväl vid afsked huggas med pension af 2,800 kronor. Denna ansökning

*Ifrågasatt
pension för
regementsläka-
ren P. J. D.
Aschan.*

*Ifrågasatt
pension för
regementsläka-
ren P. J. D.
Aschan.
(Forts.)*

bifölls då. Det finnes några olikheter mellan dessa båda fall, men de tala alla till förmån för den nu föreliggande ansökningen. Appelftoft var 71 år, Aschan var, när ansökningen ingafs, 73 år. Appelftoft hade åtnjutit löneinkomster af 4,000 kronor och således haft tillfälle att samla mera för äldre dagar än Aschan, som i aflöning åtnjutit endast omkring 3,500 kronor. Läkarebetygen utvisa skröplighet för begge två, det erkänner jag, men Aschans är mera talande för bifall till en pensionsansökning än Appelftofts. Det senaste läkarebetyget för Aschan, hvilket inkommit för mötena i sommar, har följande lydelse:

»Att regementsläkaren vid Kongl. Smålands husarregemente m. m., herr doktor Per Johan Danielsson-Aschan, sedan lång tid tillbaka lider af sockersjuka (diabetes) i förening med kronisk rheumatism och allmän kraftnedsättning; att detta förhållande, betingadt af sjukdom och ålder i förening, utgör ett bestämdt hinder för regementsläkaren Aschans deltagande i årets vapenöfningar, ur den synpunkt att den ringaste ansträngning i tjensten skulle vara honom omöjlig att utföra, samt att han på grund häraf, enligt min åsigt, icke allenast är i verkligt behof af befrielse från årets vapenöfningar, utan derjemte af tjenstledighet tills vidare; det varder härmed intygadt på min aflagda embetsed.

Eksjö den 6 maj 1887.

Aug. Wiborgh,
l:e bataljonsläkare.»

När man tager alla de här ofvan omnämnda omständigheterna i betraktande och derjemte besinnar, att det är dyrt att på samma gång hafva qvar en tjänsteman med högre lön än de vanliga regementsläkarne och dertill aflöna extra läkare i hans ställe, hvilken aflöning uppgår till 7 kronor om dagen, och då slutligen den begärda pensionen, 2,800 kronor, är blott 80 % af lönen 3,500 kronor, och de nya pensionslagarne medgifva tjänstemän, med lön under 6,000 kronor, 80 % deraf i pension, synes tydligt, att regeringen haft fog att inkomma med ifrågavarande framställning till Riksdagen. Jag erkänner ännu en gång, att principiella skäl tala för det resultat, hvartill statsutskottet kommit, men för regeringens framställning talar prejudikatet, och den som vet hvilken roll prejudikat spela inom administrationen, skall icke undra på att regeringen framlagt förslaget om pension för regementsläkaren Aschan.

Friherre von Kræmer: Då den siste ärade talaren icke gjort något yrkande, kan jag vara mycket kort och endast hänvisa till utskottets utlåtande. Den siste ärade talaren har dessutom medgifvit, att principiella skäl tala för det resultat, hvartill utskottet kommit, och det enda, som enligt hans förmenande talade för en motsatt åsigt, var ett prejudikat angående pension åt en regementsläkare Appelftoft. Det prejudikatet har jag för tillfället icke till hands, men vill i allt fall anmärka, att ett prejudikat kan vara bindande i lagskipningsfrågor, men icke vid afgörandet af en fråga inom Riksdagen, helst när, såsom den ärade talaren anmärkte, principiella skäl tala deremot. Här är verkligan det förhållandet, att regementsläkaren Aschan sjelf försummat att bereda sig pensionsrätt på ny lönestat, enligt hvilken han skulle kunnat bereda sig en pension af 2,240 kronor, hvilken pension skulle ytterligare ökats eller till 2,800 kronor enligt 1875 års lönestat,

hvarpå regementsläkaren Aschan ännu en gång försummat ingå. Under sådana förhållanden synes det mig, liksom den siste ärade talaren, att statsutskottet af principiella skäl haft rätt till sitt afstyrkande utlåtande, helst Aschan i alla fall får pension af 2,000 kronor och således åtminstone ej blir nödlidande. Det är derföre jag anhåller att statsutskottets förslag måtte af kammaren bifallas.

Ifrågasatt pension för regementsläkaren P. J. D. Aschan.
(Forts.)

Öfverläggningen förklarades härmed slutad, och utskottets i förvarande punkt gjorda hemställan bifölls.

6 och 7 punkterna.

Biföllos.

8 punkten.

Friherre von Kræmer: Då jag antecknat mig såsom reservant vid denna punkt, får jag yrka afslag å det slut, hvartill utskottet kommit och bifall till Kongl. Maj:ts proposition. Jag torde icke här på detta rum behöfva anföra många skäl för denna min mening, ty mig synes att det icke kan tänkas något billigare och klarare, än att, då vid landshöfdingelöneregleringsfondens indragning alla landshöfdingepensioner bestämdes till 6,000 kronor och tillika föreskrefs, att denna pension skulle få utgå vid fyllda 65 lefnads- och 35 tjensteår, samma vilkor böra gälla för öfverståthållaren. Att man skulle fastställa hans pension till 5,599 kronor 20 öre och således uppehålla en skilnad af den ofantliga summan af 400 kronor 80 öre mellan hans och landshöfdingarnes pensioner, saknar allt stöd både ur principiel och billighets-synpunkt. Äfvenledes äro de gamla bestämmelserna i fråga om lefnads- och tjenstålder för pensions erhållande, hvilka bestämmelser måste anses vara gällande för öfverståthållaren, numera alldeles föråldrade. Han skulle enligt dessa bestämmelser vara berättigad till pension först vid fyllda 70 lefnadsår och efter minst 30 tjensteår eller vid 65 lefnadsår efter *vid pass* 40 års tjenstgöring. Hvem som skall bestämma detta *vid pass* vet jag icke.

Pension för öfverståthållare i Stockholm.

För att komma till billiga och bestämda föreskrifter härutinnan anhåller jag om afslag å utskottets hemställan och bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Grefve Klingspor: Då jag inom utskottet röstat för majoritetens mening, anser jag nu att jag äfven bör yrka bifall till utskottets hemställan. Det egentliga skäl, som anförts för bestämmande af pensionen till 6,000 kronor, är det, att öfverståthållaren bör vara likställd med landshöfdingarne. Men landshöfdingelönerna äro nästan dubbelt så höga som den lön staten lemna öfverståthållaren. Alltså bör, enligt mitt förmenande, öfverståthållaren icke heller hafva samma pension som landshöfdingarne, utan borde hans pension bestämmas i förhållande till lönen.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

*Pension
för öfverståt-
hållare i
Stockholm.
(Forts.)*

Herr Stephens: Då äfven jag varit med om utskottets framställning, vill jag nämna att, ehuru jag icke till alla delar gillar utskottsmajoritetens motivering, jag dock är af den mening att öfverståthållarens lön såsom den utgår från statsverket, utan afseende på taffelpenningarne, bör läggas till grund för hans pension i enlighet med statskontorets beräkning, hvarför jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes enligt de derunder framställda yrkandena propositioner, först på bifall till hvad utskottet i förevarande punkt hemställt och sedan derpå att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, skulle bifalla Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning; och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

9 och 10 punkterna.

Biföllos.

*Pension
för stations-
ingenjören A.
E. D. Rudelius'
enka.*

11 punkten.

Herr Beijer: Jag anser mig pligtig att i förevarande punkt vördsamt anhålla om proposition på bifall till Kongl. Maj:ts förslag. Jag kan intyga, att ingenjör Rudelius under hela sin tjenstgöring på ett utmärkt sätt uppfyllt sina åligganden. Hans död var orsakad af öfveransträngning vid jernvägsbyggande. Arbetet vid statens jernvägsbyggnader i Norrland är till den grad ansträngande, att många redan förstört helsa och krafter dervid till följd af det stränga klimatet och de stora ansträngningarna. Ingenjör Rudelii död förorsakades vid Sundsvalls—Torpshammar-banans ombyggnad, hvilken, för att icke trafiken skulle hindras, fortgick oafbrutet under 10 till 11 dygn. Jag vågar vördsamt till kammarens behjertande hemställa, huruvida icke vid ett sådant olycksfall enkan, som är svag och sjuklig, kan vara förtjent af den pension Kongl. Maj:t föreslagit. Statsutskottet anför såsom skäl för nedsättningen, att ingenjör Rudelius varit så kort tid anställd i statens tjenst. 14 år är visserligen icke någon lång tid, men tager man i betraktande beskaffenheten af tjenstgöringen vid statens jernvägsbyggnader, bör man väl icke så noga fästa sig vid tjenstgöringstidens större eller mindre längd, som under andra förhållanden möjligen kan hafva skäl för sig. Då han likväl föll i statens tjenst, vore det väl icke för mycket, att hans enka finge den pension Kongl. Maj:t föreslagit.

Jag anhåller vördsamt om bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Herr greffen och talmannen tillkännagaf, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7 e. m.

Herr statsrådet von Krusenstjerna: Sundsvalls—Torpshammar-banan var, då hon inköptes af staten, icke normalspårig, utan måste ombyggas. Detta arbete verkställdes under sommaren 1886. För att

trafiken på banan måtte i minsta möjliga mån deraf hindras, pågick arbetet både dag och natt; och tillsynen och ledningen deraf var anförtrödd åt ingenjören Rudelius. Pligttrogen som han var, egnade han sig deråt med sådan energi, att hans krafter brötos, och man kan med allt skäl säga, att han stupade i tjensten. Ett gammalt hjernlidande, som han sedan lång tid tillbaka haft, utbröt i följd af den ytterst ansträngande tjänstgöringen och vållade hans död. Enkan är i hög grad sjuklig och har till följd deraf ringa utsigt att kunna sjelf bidra till sitt uppehälle. Ingeniör Rudelius efterlemnade inga tillgångar, endast ett lösörebo, som icke lemnar någon inkomst. Med hänsyn till dessa omständigheter, och framför allt dertill att hans död måste anses såsom en följd af ansträngningar i tjensten, ansåg sig Kongl. Maj:t böra göra framställning om pension åt enkan till belopp af 400 kronor. Jag hemställer till kammaren, om detta belopp verkligen kan täla vid en nedprutning af 25 %.

*Pension
för stations-
ingenjören A.
E. D. Rudelius'
enka.*
(Forts.)

Friherre von Kræmer: Det är alltid mycket ledsamt att uppträda mot yrkanden om litet större pensioner åt stackars fattiga enkor, men emellertid har statsutskottet här beslutit en liten nedsättning, hvarför skälet anförts i utskottets betänkande. Ifrågavarande enkas man hade dock icke tjänstgjort mer än tillsammans 14 år i statens tjänst och hon är sjelf endast 29 år, hvarför hon torde i någon mån kunna sjelf bidra till sitt uppehälle. Alldeles förtviflade böra väl icke hennes utsigter dertill vara. Enligt det åberopade läkarebetyget hade ingeniör Rudelius under sin tjänstgöring vid statens jernvägsbyggnader ådragit sig sin dödliga åkomma. Jag förstår icke riktigt, huru en läkare verkligen skall kunna afgöra att, der ej olyckshändelse inträffar, en person under den eller den tjänstgöringen eller af den eller den orsaken ådragit sig en sjukdom. Det torde väl ligga utom läkarens förmåga, och han lär väl endast kunna säga att det är sannolikt eller osannolikt, således med ett ord oafgjordt. Slutligen vill jag påpeka såsom prejudikat, att under 5:te hufvudtiteln beviljades åt en enka en pension af 300 kronor. Statsutskottet hade der tillstyrkt 210 kronor. Nu är man icke ens nöjd med 300 kronor, som utskottet föreslagit. Statsutskottet är väl dock skyldigt att följa någon slags följdriktighet, äfven der ömmande omständigheter förekomma.

Dessa skäl hafva föranlett statsutskottet att föreslå den ifrågavarande nedsättningen, och då det synes mig att dessa skäl äro berättigade, återstår för mig icke annat än att yrka bifall till utskottets betänkande.

Grefve Klingspor: Då denna fråga var före inom statsutskottet talade jag för bifall till Kongl. Maj:ts proposition, hvartill jag äfven nu vill yrka bifall. Jag känner särskildt väl till detta förhållande och vet, att ingeniör Rudelius under hela sin tjänstetid på ett synnerligen arbetsamt och pligttroget sätt uppfyllt sina åligganden. Då jag nu hör att han genom öfveransträngning i tjensten ådragit sig döden och att han efterlemnar en sjuklig enka i små omständigheter, anser jag att Riksdagen här har ett särdeles gynnsamt tillfälle att belöna en tro-

*Pension
för stations-
ingenjören A.
E. D. Rudelius'
enka.*

(Forts.)

gen och arbetsam tjenare i statens tjenst och yrkar för den skull bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Grefve Hamilton: I likhet med den ärade talare, som yttrade att det vore ytterst oangenämt att uppträda mot sådana förslag som det ifrågavarande, får jag säga att få saker äro så obehagliga, i synnerhet då så många ömmande omständigheter anförts som i detta fall. Men här är, såsom så ofta inträffat, förhållandet, att då man icke kan få ett högre belopp, man måste nöja sig med ett lägre, hellre än att icke få något alls. Af denna anledning har här liksom i flere andra punkter smärre nedsättningar af statsutskottet föreslagits. Hellre än att riskera att få intet, har man stannat vid ett belopp man ansett Riksdagen möjligen vara benägen att medgifva. Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes enligt de derunder framställda yrkandena propositioner, först på bifall till hvad utskottet i förevarande punkt hemställt och sedan derpå att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, så vidt den skilde sig från Kongl Maj:ts i ämnet gjorda framställning, skulle bifalla denna framställning oförändrad; och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

12—16 punkterna.

Biföllos.

17 punkten.

*Pension
för professorn
H. F. Lings
enka.*

Herr Casparsson: Då jag har reserverat mig mot utskottets beslut i denna punkt, ber jag att få yttra några ord till förmån för den kongl. propositionen. Utskottet har i sitt utlåtande ordat om »så väl professoren Lings långvariga och nitiska tjenstgöring som den stora förtjenst, han genom det systematiska utarbetandet af den del af hans världsberömda faders snillrika verk, som innefattades under den pedagogiska gymnastiken, i det menckliga och fosterländska kulturarbetet inlagt», men slutar med att föreslå en nedsättning af 100 kronor på hvad Kongl. Maj:t begärt. Premissen och konklusionen synas mig stå i ett något besynnerligt förhållande till hvarandra; och Riksdagen har ej heller förut i dylika fall ådagalagt en sådan njugethet. Jag vill blott anföra ett par exempel. År 1876 beviljades åt doktor Theorells enka en pension af 600 kronor. Samma år åt medicinalrådet Sondéns enka likaledes en pension af 600 kronor. År 1877 höjde Riksdagen, icke på förslag af Kongl. Maj:t, utan på grund af enskild motion, den pension af 900 kronor, som förut beviljats åt den äldre professor Lings enka, till 1,500 kronor. Samma år fick professor Säves enka, äfven på grund af enskild motion, af Riksdagen en pension af 800 kronor sig beviljad. År 1879 beviljades åt statskommisarien Johanssons enka en pension af 600 kronor. I intet af dessa fall var pensionen således lägre, än hvad Kongl. Maj:t nu begärt.

De skäl utskottet till stöd för sitt utlåtande anført, synas mig så tarfliga som möjligt. Utskottet talar om att enkan Ling skulle ega en enskild förmögenhet. Detta är emellertid en omständighet, som var för Kongl. Maj:t bekant, då ifrågavarande framställning af Kongl. Maj:t gjordes, och då Kongl. Maj:t det oaktadt föreslagit beloppet till 600 kronor, kan af denna omständighet ej hemtas något stöd för den af utskottet föreslagna nedsättningen. Huru stor är då denna förmögenhet? Den uppgår till 5,050 kronor 67 öre, deraf dock 465 kronor 16 öre är osäker fordran. Det är hela den stora förmögenheten, som icke lennar mera än omkring 250 kronor i ränta. Nu lennas den upplysning att ifrågavarande person för andra gången måst intagas i en vårdanstalt för sinnessjuka. För första klassens patienter uppgår årsafgiften derstädes till 800 kronor. Således skulle den ned-satta pensionen 500 kronor, jemte räntan å den stora enskilda förmögenheten 250 kronor, icke ens räcka till årsafgiften till vårdanstalten.

*Pension
för professorn
H. F. Lings
enka.*
(Forts.)

Det skulle vara en besynnerlig ödets skickelse, om den siste bäraren af det frejdade namnet af den, som verkat så mycket i den lidande mensklighetens tjänst, skulle behöfva anlita den enskilda välgörenheten för att erhålla vård för bräckta kropps- och omtöcknade själskrafter. Jag tror icke, att den svenska Riksdagen, åtminstone icke dess Första Kammare, vill göra sig skyldig till ett sådant missgrepp. Jag anhåller om bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr von Baumgarten: I hufvudsak har jag detsamma att anföra, som herr Casparsson nyss anført, och vill endast i kammarens välvilja innesluta enkan Ling, den store skaldens och gymnastens son-hustru, som nu befinner sig i mycket betryckta omständigheter, är sinnessjuk samt har de bästa vitsord och rekommendationer från direktio-nen vid gymnastiska centralinstitutet. Jag yrkar bifall till reservationen.

Friherre von Krämer: Jag ber att först få precisera, i fall det möjligen skulle undfallit någon af kammarens ledamöter, att här icke är fråga om enkan efter den store uppfinnaren af den pedagogiska gymnastiken, Asarnes skald, Ling, utan om hans *sons* efterterlemnade hustru. På grund af hans store faders förtjenster höjdes, anförde en talare nyss, pensionen åt dennes enka, hvilken var föreslagen till 900 kronor, af Riksdagen till 1,500 kronor. Det synes mig då som skulle Riksdagen dermed fullgjort sin pligt mot Lings minne.

Men jag vill ej upptaga kammarens tid med ordande i denna sak, vill blott påpeka att det bör kunna vara för fru Ling lika smickrande att nu få de af statsutskottet föreslagna 500 kronor, som att efter någon strid derom ändå ej få mer.

Jag anhåller om bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet Hammarskjöld: Enligt den föredragningslista för kammarens förhandlingar, hvilken i går kom för mina ögon, skulle den nionde hufvudtiteln ännu icke blifvit för kammaren föredragen, utan flera andra ärenden gått före den. Sedan har en omflyttning af denna hufvudtitel egt rum, utan att någon ny föredragningslista blif-

*Pension
för professorn
H. F. Lings
enka.
(Forts.)*

vit mig tillsänd. Jag var derför fullkomligt obekant med att nionde hufvudtiteln skulle förekomma så tidigt, som nu skett, hvaraf det led-samma förhållandet inträffat, att första punkten föredragits innan jag kom hit. Jag hade dock önskat få för kammaren angifva åtskilliga skäl, som tala för Kongl. Maj:ts propositon. Detta har emellertid genom nämnda olyckliga omständighet blifvit mig betaget.

Hvad den nu föreliggande punkten angår, ber jag få nämna skälet, hvarför Kongl. Maj:t föreslagit 600 kronor. Skälen till beviljande af pensioner åt embetsmäns enkor och barn kunna vara tvenne, det ena förtjensterna hos dem, efter hvilka de föreslagna pensionstagarne äro qvarlevande, det andra dessa senares behof.

Man har talat om den store Lings förtjenster, hvilka också utan tvifvel voro synnerligen framstående, och med honom kan den nu aflidne sonen, professor Ling visserligen ej komma i någon jemförelse. Men äfven denne har dock varit en mycket duglig, arbetsam och verksam man i sitt kall, med det bästa vitsord af styrelsen i det verk, vid hvilket han tjenstgjort. Från den synpunkten talar derför allt till förmån för pension åt hans enka. Hvad behovet angår, så är af en föregående talare antydt, att den nu föreslagna pensionen jemte räntan å det lilla kapitalet, hvarutaf 465 kronor 16 öre utgöres af en osäker fordran, icke förslå till att betala afgiften på det statens hospital, der fru Ling är intagen. Hon skall dessutom, såsom första klassens patient, hålla sig med egna kläder, hvadan i allt fall för henne uppstår en ej obetydlig brist.

Jag hemställer derför, om det kan vara skäl att nedsätta det belopp, som Kongl. Maj:t föreslagit.

Efter härmed slutad öfverläggning gjorde herr greffen och tal-mannen enligt de derunder framställda yrkandena propositioner, först på bifall till hvad utskottet i nu föredragna punkt hemställt och sedan derpå att kammaren, med afslag å hvad utskottet hemställt, så vidt det skilde sig från Kongl. Maj:ts förslag i förevarande hänseende, skulle bifalla Kongl. Maj:ts ifrågavarande förslag utan förändring; och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja be-svarad.

*Pension för
provinsiälläka-
ren C. D. Lind-
skog's enka.*

18 punkten.

Herr statsrådet Hammarskjöld: Vid den nu föredragna punkten tror jag att skälen till beviljande af det högre beloppet äro ännu starkare, än vid den näst föregående.

Dr Lindskog afled under en resa i tjensten. Redan detta är en ömmande omständighet. Men härtill kommer, att fru Lindskog har tio barn, af hvilka endast fyra äro myndiga, och att mannen efterlemnade inga tillgångar, utan i stället en brist på omkring 12,000 kronor. Att nu uppfostra de många barnen samt underhålla sig sjelf med 500 kronor, jemte den lilla pension, hon åtnjuter från civilstatens enke- och pupillkassa, torde blifva mycket tungt. Det synes mig der-för väl hårdt mot den stackars enkan och de fattiga barnen att pruta på det af Kongl. Maj:t föreslagna, ej betydliga beloppet.

Herr Casparsson: På grund af hvad herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet nu anfört och de skäl, som i öfrigt finnas i den kongl. propositionen angifna, får jag, mina herrar, anhålla om bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

*Pension för
provinsialläka-
ren C. D. Lind-
skogs enka.*

(Forts.)

Jag vill fästa uppmärksamheten på, hurusom det är upplyst, att den affidne provinsialläkaren icke blott icke efterlemnade några tillgångar, utan blott skuld, att han städse ådagalagt nit och pligttrohet vid skötandet af sin tjänst samt att han afled under en resa i tjensten. Vid sådant förhållande finner jag intet skäl att nedsätta den pension af 600 kronor, som Kongl. Maj:t föreslagit, och om man jemför denna summa med hvad Riksdagen förut anvisat, enligt hvad jag förra gången hade äran nämna, så finner jag fullt tillräckligt skäl för Kongl. Maj:ts proposition, hvartill jag yrkar bifall.

Friherre von Kræmer: Om vid den näst föregående punkten kunde anföras att tillgångarne voro osäkra, så är detta icke förhållandet här. Ty enkan Lindskog eger, såsom af utskottet påpekats, att uppbära pension från civilstatens enke- och pupillkassa på 900 kronor. Det är denna tillgång, som gjort att utskottet ansett sig kunna något nedsätta det begärda pensionsbeloppet. Dessutom är här ej möjligt att tala om någon nationalbelöning åt ett lysande namn. Deremot är jag villig erkänna tillvaron af andra behjertansvärda anledningar, hvaribland en är de många barnen.

Utgången kan i denna kammare ej vara tvifvelaktig, då konsekvensen nära nog fordrar att, när kammaren i föregående punkt höjt det af utskottet föreslagna beloppet till det, som Kongl. Maj:t begärt, kammaren äfven nu bifaller den Kongl. propositionen, hvarför jag inskränker mig till det förklarandet, att jag af öfvertygelse delar utskottets mening i denna punkt, men gör ej något yrkande.

Herr Bäckström: Då flera af statsutskottets ledamöter beklagat sig öfver att de nödgats uppträda mot Kongl. Maj:ts proposition, vill jag ej neka mig nöjet att uppträda för densamma, och jag hemställer, om det kan vara Riksdagen värdigt att göra en så futtig afprutning som 100 kronor till en pension åt en fattig enka.

Jag yrkar bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Herr von Baumgarten: Det kunde vara alldeles öfverflödigt att jag uppträder i denna fråga, när jag hoppas att kammaren bifaller hvad reservanterna yrkat. Men då jag under loppet af 2 å 3 år vistats å den ort, der doktor Lindskog verkat, kan jag också vitsorda att han med sällspord skicklighet och oförtrutet nit skött sitt kall samt derjemte verkat mycket godt inom sin kommun och bland annat inrättat en sparbank i Wrigstad. Då man nu tager i betraktande ej blott att han efterlemnat sex oförsörjda barn utan äfven en brist i boet på cirka 12,000 kronor, tror jag att kammaren skall finna dessa skäl nog talande för att bevilja de af Kongl. Maj:t begärda 600 kronor. En besparing af 100 kronor torde ej på statsverket kunna betyda så mycket.

Jag yrkar bifall till den kongl. propositionen.

Pension för
provinzialläka-
ren C. D. Lind-
skogs enka.
(Forts.)

Grefve Hamilton: Jag är egentligen uppkallad af en ärad talare bakom mig, som sade sig finna ett nöje uti att yrka bifall till Kongl. Maj:ts förslag. Jag unnar honom gerna den glädjen, och det är verkligen svårare att här försvara utskottets hemställan. Men då jag likväl nu vågar göra detta, är det ingalunda därför, att jag ej anser alla möjliga skäl tala för den föreslagna pensionen, likaväl som för så många andra; men här är ett förhållande att iakttaga, som ock förut påpekats, att denna enka redan åtnjuter en pension på 900 kronor från enke- och pupillkassan, så att, om man lägger dessa tillsammans med de af Kongl. Maj:ts föreslagna 600, så erhålles 1,500 kronor, enligt utskottets förslag 1,400, hvilka belopp äro båda betydligt större, än hvad som anslagits åt professor Lings enka, och då hemställer jag, om man ej lika väl kan anse dessa af utskottet föreslagna 500 kronor kunna vara tillräckliga här, som då man ansåg att 500 kronor voro nog för Lings enka. Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Häruti instämde friherre *Klinckowström*.

Herr Sundberg: Jag tror visst icke att någon vidare rekommendation af denna enka kan vara behöflig, än den, som redan lemnats henne, och jag skulle icke heller nu hafva uppträdt, derest icke den talare, som senast hade ordet, yrkat bifall till utskottets förslag. För min del kan jag ej vara med om ett sådant beslut. Jag erkänner villigt att de skäl, han anfört, kunna ju väga rätt tungt, om man så vill, och jag klandrar alls icke statsutskottet för den sparsamhet, det i allmänhet vill iakttaga i fråga om utdelning af statspensioner åt enkor. Men i förevarande fall känner jag mig särskildt uppmanad att yttra några ord till förmån för framlidne doktor Lindskogs enka på grund deraf att jag har mycket nära personlig kännedom om den affidnes hela förflutna lif.

Jag har känt honom från den tidiga ungdomen. Jag vet, att han med stor flit och under stor fattigdom arbetade sig fram, samt äfven med hvilken pligtrogenhet han under sin långa tjenstetid skötte alla de åligganden, han hade fått sig anförtrodda. Vi veta äfven alla, såsom af statsrådsprotokollet intygas, att hans enka nu sitter med tio barn i stor fattigdom. Huset är fullt af skuld och fullt af barn. Om vi då kunna något lindra enkans belägenhet genom att gifva de 100 kronor, om hvilka tvisten nu gäller, så tror jag att Riksdagen genom beviljande af det högre anslaget gör en god gerning och en gerning, som är Riksdagen fullt värdig. Jag yrkar bifall till den kongl. propositionen.

Herr Almén: Jag vill ej trötta kammaren med att upprepa de skäl, som förut anförts. Jag vill blott nämna, att sedan provinzialläkaren i Skene för ett par år sedan affidit under en embetsresa, fick hans efterlemnade enka med 2 eller 3 barn 600 kronor i pension. Affidne provinzialläkaren Lindskogs enka sitter med 10 barn och det blef konkurs i boet. Under sådana omständigheter torde rättvisan kräfva, att doktor Lindskogs enka ej får mindre pension än 600 kronor. Kommer så härtill, enligt hvad jag jemväl eriurar mig, att medicinalsty-

De skäl utskottet till stöd för sitt utlåtande anfört, synas mig så tarfliga som möjligt. Utskottet talar om att enkan Ling skulle ega enskild förmögenhet. Detta är emellertid en omständighet, som var för Kongl. Maj:t bekant, då ifrågavarande framställning af Kongl. Maj:t gjordes, och då Kongl. Maj:t det oaktadt föreslagit beloppet till 600 kronor, kan af denna omständighet ej hemtas något stöd för den af utskottet föreslagna nedsättningen. Huru stor är då denna förmögenhet? Den uppgår till 5,050 kronor 67 öre, deraf dock 465 kronor 16 öre är osäker fordran. Det är hela den stora förmögenheten, som icke lemnar mera än omkring 250 kronor i ränta. Nu lemnas den upplysning att ifrågavarande person för andra gången måst intagas i en vårdanstalt för sinnessjuka. För första klassens patienter uppgår årsafgiften derstädes till 800 kronor. Således skulle den ned-satta pensionen 500 kronor, jemte räntan å den stora enskilda förmögenheten 250 kronor, icke ens räcka till årsafgiften till vårdanstalten.

*Pension
för professorn
H. F. Lings
enka.*
(Forts.)

Det skulle vara en besynnerlig ödets skickelse, om den siste bäraren af det frejdade namnet af den, som verkat så mycket i den lidande mensklighetens tjänst, skulle behöfva anlita den enskilda välgörenheten för att erhålla vård för bräckta kropps- och omtöcknade själskrafter. Jag tror icke, att den svenska Riksdagen, åtminstone icke dess Första Kammare, vill göra sig skyldig till ett sådant missgrepp. Jag anhåller om bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr von Baumgarten: I hufvudsak har jag detsamma att anföra, som herr Casparsson nyss anfört, och vill endast i kammarens välvilja innesluta enkan Ling, den store skaldens och gymnastens son-hustru, som nu befinner sig i mycket betryckta omständigheter, är sinnessjuk samt har de bästa vitsord och rekommendationer från direktio-nen vid gymnastiska centralinstitutet. Jag yrkar bifall till reservationen.

Friherre von Kræmer: Jag ber att först få precisera, i fall det möjligen skulle undfallit någon af kammarens ledamöter, att här icke är fråga om enkan efter den store uppfinnaren af den pedagogiska gymnastiken, Asarnes skald, Ling, utan om hans *sons* efterterlemnade hustru. På grund af hans store faders förtjenster höjdes, anförde en talare nyss, pensionen åt dennes enka, hvilken var föreslagen till 900 kronor, af Riksdagen till 1,500 kronor. Det synes mig då som skulle Riksdagen dermed fullgjort sin pligt mot Lings minne.

Men jag vill ej upptaga kammarens tid med ordande i denna sak, vill blott påpeka att det bör kunna vara för fru Ling lika smickrande att nu få de af statsutskottet föreslagna 500 kronor, som att efter någon strid derom ändå ej få mer.

Jag anhåller om bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet Hammarskjöld: Enligt den föredragningslista för kammarens förhandlingar, hvilken i går kom för mina ögon, skulle den nionde hufvudtiteln ännu icke blifvit för kammaren föredragen, utan flera andra ärenden gått före den. Sedan har en omflyttning af denna hufvudtitel egt rum, utan att någon ny föredragningslista blif-

*Pension
för professorn
H. F. Lings
enka.
(Forts.)*

vit mig tillsänd. Jag var därför fullkomligt obekant med att nionde hufvudtiteln skulle förekomma så tidigt, som nu skett, hvaraf det led-samma förhållandet inträffat, att första punkten föredragits innan jag kom hit. Jag hade dock önskat få för kammaren angifva åtskilliga skäl, som tala för Kongl. Maj:ts propositon. Detta har emellertid genom nämnda olyckliga omständighet blifvit mig betaget.

Hvad den nu föreliggande punkten angår, ber jag få nämna skälet, hvarför Kongl. Maj:t föreslagit 600 kronor. Skälen till beviljande af pensioner åt embetsmäns enkor och barn kunna vara tvenne, det ena förtjensterna hos dem, efter hvilka de föreslagna pensionstagarne äro qvarlevande, det andra dessa senares behof.

Man har talat om den store Lings förtjenster, hvilka också utan tvifvel voro synnerligen framstående, och med honom kan den nu aflidne sonen, professor Ling visserligen ej komma i någon jemförelse. Men äfven denne har dock varit en mycket duglig, arbetsam och verksam man i sitt kall, med det bästa vitsord af styrelsen i det verk, vid hvilket han tjenstgjort. Från den synpunkten talar därför allt till förmån för pension åt hans enka. Hvad behovet angår, så är af en föregående talare antydt, att den nu föreslagna pensionen jemte räntan å det lilla kapitalet, hvarutaf 465 kronor 16 öre utgöres af en osäker fordran, icke förslå till att betala afgiften på det statens hospital, der fru Ling är intagen. Hon skall dessutom, såsom första klassens patient, hålla sig med egna kläder, hvadan i allt fall för henne uppstår en ej obetydlig brist.

Jag hemställer därför, om det kan vara skäl att nedsätta det belopp, som Kongl. Maj:t föreslagit.

Efter härmed slutad öfverläggning gjorde herr greffen och talmannen enligt de derunder framställda yrkandena propositioner, först på bifall till hvad utskottet i nu föredragna punkt hemställt och sedan derpå att kammaren, med afslag å hvad utskottet hemställt, så vidt det skilde sig från Kongl. Maj:ts förslag i förevarande hänseende, skulle bifalla Kongl. Maj:ts ifrågavarande förslag utan förändring; och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja bevarad.

*Pension för
provinsiälläka-
ren C. D. Lind-
skog's enka.*

18 punkten.

Herr statsrådet Hammarskjöld: Vid den nu föredragna punkten tror jag att skälen till beviljande af det högre beloppet äro ännu starkare, än vid den näst föregående.

D:r Lindskog afed under en resa i tjensten. Redan detta är en ömmande omständighet. Men härtill kommer, att fru Lindskog har tio barn, af hvilka endast fyra äro myndiga, och att mannen efterlemnade inga tillgångar, utan i stället en brist på omkring 12,000 kronor. Att nu uppfostra de många barnen samt underhålla sig sjelf med 500 kronor, jemte den lilla pension, hon åtnjuter från civilstatens enke- och pupillkassa, torde blifva mycket tungt. Det synes mig därför väl hårdt mot den stackars enkan och de fattiga barnen att pruta på det af Kongl. Maj:t föreslagna, ej betydliga beloppet.

Herr Casparsson: På grund af hvad herr statsrådet och chefen för ekklesiastikdepartementet nu anfört och de skäl, som i öfrigt finnas i den kongl. propositionen angifna, får jag, mina herrar, anhålla om bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

*Pension för
provinsialläka-
ren C. D. Lind-
skogs enka.*

(Forts.)

Jag vill fästa uppmärksamheten på, hurusom det är upplyst, att den aflidne provinsialläkaren icke blott icke efterlemnade några tillgångar, utan blott skuld, att han städse ådagalagt nit och pligttröhet vid skötandet af sin tjänst samt att han afled under en resa i tjensten. Vid sådant förhållande finner jag intet skäl att nedsätta den pension af 600 kronor, som Kongl. Maj:t föreslagit, och om man jemför denna summa med hvad Riksdagen förut anvisat, enligt hvad jag förra gången hade äran nämna, så finner jag fullt tillräckligt skäl för Kongl. Maj:ts proposition, hvartill jag yrkar bifall.

Friherre von Kræmer: Om vid den näst föregående punkten kunde anföras att tillgångarne voro osäkra, så är detta icke förhållandet här. Ty enkan Lindskog eger, såsom af utskottet påpekats, att uppbära pension från civilstatens enke- och pupillkassa på 900 kronor. Det är denna tillgång, som gjort att utskottet ansett sig kunna något nedsätta det begärda pensionsbeloppet. Dessutom är här ej möjligt att tala om någon nationalbelöning åt ett lysande namn. Deremot är jag villig erkänna tillvaron af andra behjertansvärda anledningar, hvaribland en är de många barnen.

Utgången kan i denna kammare ej vara tvifvelaktig, då konsekvensen nära nog fordrar att, när kammaren i föregående punkt höjt det af utskottet föreslagna beloppet till det, som Kongl. Maj:t begärt, kammaren äfven nu bifaller den Kongl. propositionen, hvarför jag inskränker mig till det förklarandet, att jag af öfvertygelse delar utskottets mening i denna punkt, men gör ej något yrkande.

Herr Bäckström: Då flera af statsutskottets ledamöter beklagat sig öfver att de nödgats uppträda mot Kongl. Maj:ts proposition, vill jag ej neka mig nöjet att uppträda för densamma, och jag hemställer, om det kan vara Riksdagen värdigt att göra en så futtig afprutning som 100 kronor till en pension åt en fattig enka.

Jag yrkar bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Herr von Baumgarten: Det kunde vara alldeles öfverflödigt att jag uppträder i denna fråga, när jag hoppas att kammaren bifaller hvad reservanterna yrkat. Men då jag under loppet af 2 å 3 år vistats på den ort, der doktor Lindskog verkat, kan jag också vitsorda att han med sällspord skicklighet och oförtrutet nit skött sitt kall samt derjemte verkat mycket godt inom sin kommun och bland annat inrättat en sparbank i Wrigstad. Då man nu tager i betraktande ej blott att han efterlemnats sex oförsörjda barn utan äfven en brist i boet på cirka 12,000 kronor, tror jag att kammaren skall finna dessa skäl nog talande för att bevilja de af Kongl. Maj:t begärda 600 kronor. En besparing af 100 kronor torde ej på statsverket kunna betyda så mycket.

Jag yrkar bifall till den kongl. propositionen.

Pension för
provincialläkaren
C. D. Lindskogs
enka.
(Forts.)

Grefve Hamilton: Jag är egentligen uppkallad af en ärad talare bakom mig, som sade sig finna ett nöje uti att yrka bifall till Kongl. Maj:ts förslag. Jag unnar honom gerna den glädjen, och det är verkligen svårare att här försvara utskottets hemställan. Men då jag likväl nu vågar göra detta, är det ingalunda därför, att jag ej anser alla möjliga skäl tala för den föreslagna pensionen, likaväl som för så många andra; men här är ett förhållande att iakttaga, som ock förut påpekats, att denna enka redan åtnjuter en pension på 900 kronor från enke- och pupillkassan, så att, om man lägger dessa tillsammans med de af Kongl. Maj:ts föreslagna 600, så erhålles 1,500 kronor, enligt utskottets förslag 1,400, hvilka belopp äro båda betydligt större, än hvad som anslagits åt professor Lings enka, och då hemställer jag, om man ej lika väl kan anse dessa af utskottet föreslagna 500 kronor kunna vara tillräckliga här, som då man ansåg att 500 kronor voro nog för Lings enka. Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Häruti instämde friherre *Klinckowström*.

Herr Sundberg: Jag tror visst icke att någon vidare rekommendation af denna enka kan vara behöflig, än den, som redan lemnats henne, och jag skulle icke heller nu hafva uppträdt, derest icke den talare, som senast hade ordet, yrkat bifall till utskottets förslag. För min del kan jag ej vara med om ett sådant beslut. Jag erkänner villigt att de skäl, han anfört, kunna ju väga rätt tungt, om man så vill, och jag klandrar alls icke statsutskottet för den sparsamhet, det i allmänhet vill iakttaga i fråga om utdelning af statspensioner åt enkor. Men i förevarande fall känner jag mig särskildt uppmanad att yttra några ord till förmån för framlidne doktor Lindskogs enka på grund deraf att jag har mycket nära personlig kännedom om den affidnes hela förlutna lif.

Jag har känt honom från den tidiga ungdomen. Jag vet, att han med stor flit och under stor fattigdom arbetade sig fram, samt äfven med hvilken pligtrogenhet han under sin långa tjenstetid skötte alla de åligganden, han hade fått sig anförtrodda. Vi veta äfven alla, såsom af statsrådsprotokollet intygas, att hans enka nu sitter med tio barn i stor fattigdom. Huset är fullt af skuld och fullt af barn. Om vi då kunna något lindra enkans belägenhet genom att gifva de 100 kronor, om hvilka tvisten nu gäller, så tror jag att Riksdagen genom beviljande af det högre anslaget gör en god gerning och en gerning, som är Riksdagen fullt värdig. Jag yrkar bifall till den kongl. propositionen.

Herr Almén: Jag vill ej trötta kammararen med att upprepa de skäl, som förut anförts. Jag vill blott nämna, att sedan provincialläkaren i Skene för ett par år sedan afidit under en embetsresa, fick hans efterlemnade enka med 2 eller 3 barn 600 kronor i pension. Afidne provincialläkaren Lindskogs enka sitter med 10 barn och det blef konkurs i boet. Under sådana omständigheter torde rättvisan kräfva, att doktor Lindskogs enka ej får mindre pension än 600 kronor. Kommer så härtill, enligt hvad jag jemväl erinrar mig, att medicinalsty-

relsen intygat, att han väl skött sin tjänst, hvarjemte han inom distriktet varit allmänt afhållen för vänlighet och oförtrutet nit, och att hans sjukresor i tjänsten så småningom bidragit till att försvaga hans hälsa, torde goda skäl finnas för bifall till Kongl. Maj:ts proposition. Rätt lyckligt vore ock, om i allmänhet en provinsialläkare under sin ansträngande tjänstgöring och under sina ofta ganska farliga resor kunde känna sig tröstad af den tanken, att, om någon olycka träffar honom, Riksdagen skall hafva i minne hans enka och oförsörjda barn.

*Pension för
provinsialläka-
ren C. D. Lind-
skogs enka.
(Forts.)*

Jag yrkar bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes enligt de derunder framställda yrkandena propositioner, först på bifall till hvad utskottet i denna punkt hemställt och vidare derpå att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, så vidt den skilde sig från Kongl. Maj:ts förslag i förevarande hänseende, skulle bifalla Kongl. Maj:ts ifrågakarande förslag utan förändring; och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

19 punkten.

Lades till handlingarna.

20—23 punkterna.

Biföllos.

24 punkten.

Friherre Leijonhufvud: Jag har, som synes, reserverat mig mot motiveringen till denna punkt, dock icke, som skulle jag hafva något emot, om Riksdagen vill begära en utredning af Kongl. Maj:ts i en eller annan rigtning; men den rigtning, hvaruti denna skulle gå, är sådan, att jag ej anser mig kunna deruti instämma. Utskottet säger:

*Kreditiv
för arméns
pensionskassa.*

Enligt nu gällande bestämmelser äro officerare af kompaniofficers grad under vissa villkor vid 50 års ålder berättigade och vid 53 års ålder förpligtade att afgå med pension. Om icke de fleste, så dock ett flertal af dem, besitta vid sistnämnda ålder otvifvelaktigt ännu den kraft och uthållighet, att de, utan men för härens krigsduglighet, skulle kunna qvarstå i tjänsten ännu någon tid, t. ex. till 55 års ålder eller till samma ålder som deras vederlikar vid flottan.

Detta är redan en sak, hvaremot jag till en del måste göra en invändning. Det är visserligen sant att många officerare vid 50 à 53 års ålder äro i den vigör att de ännu kunna göra tjänst; men den beräkningen ligger ju till grund för hela vår organisation. Då vår stam är alltför ringa, måste den vid krigstillfälle förena med sig ett flerdubbelt antal beväring, och då räcker vår befälsstam ej till. En del af beväringen går då in i den nuvarande fasta kadern och fyller den under det befäl, som der finnes på ordinarie stat. Men en stor del af beväringen och särskildt dess senare uppbåd saknar allt fast

*Kreditiv
för arméns
pensionskassa.*
(Forts.)

befäl, utan måste sådant hemtas från arméns reservbefäl, det vill till allra största delen säga från officerare och underofficerare som tagit afsked med fyllnadspension och som äro skyldige att göra tjänst i krigstid. Vid mobilisering komma många af de officerare som tillhöra stammen att användas till adjutanter för depåer och andra ändamål, hvarigenom behovet af förstärkning ökas. Jag tror sålunda att det vore icke klokt att minska denna stam af tjänstdugliga reservoffice-rare, och detta skulle ju ske genom att taga bort 2 å 3 tjänsteår, då de vore mest duglige att göra tjänst, och häruti ligger ett väsentligt hinder för att höja tjänstealdern till 55 år, eller, som utskottet säger, till samma ålder, som deras vederlikar vid flottan.

Det har för längre tid sedan gjorts ganska grundliga jemförande undersökningar för armén och flottan i ändamål att bestämma tjänstetiden, och man har stannat vid den uppfattningen, att flottans officerare borde, enär deras tjänstgöring är mindre ansträngande, kunna hålla ut något längre. Om bord på ett krigsfartyg har besättningen den stora fördelen att alltid hafva tak öfver hufvudet, kläder till ombyte samt proviant, något som arméns officerare ofta få försaka. Icke heller behöfva de bivakera ute i hårdt väder eller göra ansträngande fötmarscher. Detta har gjort att man kommit till det resultat, att en sjöofficer i sjelfva verket är längre tjänstbar, än en officer vid armén. Men också vid flottan behöfves reservbefäl, och för att åstadkomma ett sådant ha vi ju i år antagit en lag om anskaffande af en särskild reservbefälscorps. Äfven här är det således sörjdt för flottan, men för armén finnes endast att tillgå de tjänstduglige afskedade officerarne. Jag kan alltså ej instämma uti den förra delen af motiveringen.

Hvad den senare delen vidkommer, säger utskottet, att det syntes utskottet ej obilligt, om de officerare, som hädanefter antagas, ålades att i någon högre mån än nu bidraga till sin framtida pensionering, så att åtminstone det bidrag af kreditivet, som för närvarande utgår till upprätthållande af arméns pensionskassas egen pensionering, måtte kunna nedsättas. På här antydda sätt har utskottet trott, att det utan olägenhet skulle kunna låta sig göra att åstadkomma, om icke en minskning i anslaget nuvarande belopp, så åtminstone en motvigt mot en ytterligare förhöjning deraf.

Jag vill då påminna om, att officerarne för närvarande bidraga till sin pensionering med 4 procent af blifvande pension till arméns pensionskassa och $1\frac{3}{4}$ procent af lönen till enke- och pupillkassan, eller i sjelfva verket med fulla 7 procent af pensionsbeloppet. Civilstatens pensionskassa har deremot den fördelen, att om man tjenar några år längre, erhålles hela pensionen från indragningsstaten, hvarigenom den kassan ökar sina fonder undan för undan och är i stånd att af dess tillgångar understödja sin enke- och pupillkassa och bibehålla denna vid godt skick, hvilket ej är förhållandet med arméns pensionskassa.

Då förra kreditivet beviljades, bestämdes att det skulle användas till fyllnadspensioner samt hjälp vid arméns pensionskassas egen pensionering.

Det är sålunda en gång bestämdt huru dervid skall tillgå, och det vore hvarken rätt eller billigt att nu ålägga arméns officerare större afgifter, än de för närvarande utgöra.

På grund häraf yrkar jag afslag på motiveringen, men bifall till utskottets hemställan.

*Kreditiv
för arméns
pensionskassa.*

(Forts.)

Herr von Baumgarten: Äfven jag har reserverat mig mot motiveringen i denna punkt, emedan jag anser det innebära en betydlig försämring att öka tjensteåren med ännu tre år i hvarje grad. Befordringarna komma derigenom att gå långsammare och befälet blifver mindre tjenstbart. Då man sträfvar efter att erhålla ungt manskap, bör man icke försvåra tillgången på tjenstbart befäl, som icke har nog uthållighet vid strapatserna. Det är för krig och strid vi måste bereda oss, icke för fredstiden. Det är en betydlig skilnad; ty under fred är det möjligt att befälet kan hålla ut längre tid, men icke under krig. Deremot har jag icke något emot att i motiven intages en önskan att Kongl. Maj:t måtte taga i öfvervägande, om icke befälet af kompanichefs grad skulle göras beridat. Så har skett i Danmark, för att icke tala om flertalet af de större europeiska länderna, der kompanicheferne länge varit beridna. Då kunna möjligtvis tjensteåren ökas, men detta är icke möjligt, då befälet skall till fots föra fram trupperna. Reservbefälets antal blir mindre, om tjenstetiden förlänges, och följaktligen minskas arméns duglighet. Då den mobiliserade armén är i fält, blir antalet befäl mindre i depôtterna, om tjenstetiden blir längre. Af dessa skäl har jag icke kunnat instämma i motiveringen och har därför velat gifva min åsigt till känna.

Friherre von Kræmer: Det torde anses vara temligen allmänt erkänt att det i praktiken väckt en viss ovilja, detta tvungna, tidiga afskedstagande. Man ser kaptener, som åtminstone till det yttre förefalla att vara i sin fulla mannakraft, afskedade vid 53 års ålder, ehuru de sjelfva icke bättre begära än att få ännu några år stå kvar i tjenst och, om så erfordras, vid krigstillfälle vedervåga lif och blod för fäderneslandet. Dessa afskedade äro visserligen skyldige att i händelse af krig tjenstgöra vid depôtterna, men hvars och ens känsla säger en att det är något helt annat. Man kan icke undra på om personer i sin fulla kraft med en viss motvilja se de lagbud, som tvinga dem att mot sin vilja upphöra att göra sin skyldighet. Detta gäller dock, synes mig, uteslutande om de lägre graderna, hvarom utskottet talar, eller kompaniofficerarne. Ur militär synpunkt vore det mycket origtigt att öka pensionsåldern för de högre graderna, generaler, regementschefer och regementsofficerare. De nuvarande åldersbestämmelserna äro fullt tillräckliga för dessa grader.

Emellertid skulle jag, om det icke finnes ekonomiska skäl för framskjutande af åldern för det tvungna afskedstagandet för kompaniofficerare, icke heller i detta afseende biträda utskottets yttrande, men man måste äfven taga den sidan af saken, den möjliga besparingen, i betraktande. Om vi då erinra oss 1877 års förhandlingar i ämnet, voro då probabilitetskalkyler uppgjorda af professor Gyldén, enligt hvilka det statsbidrag, som skulle blifva nödigt för denna pensionering, när den hunnit genomföras, uppgick till 2,400,000 kronor. Sedermera erkändes i bilagan n:o 3 b till Kongl. Maj:ts proposition till 1877 års Riksdag, att Gyldén icke kunnat taga i beräkning de afskeds-

*Kreditiv
för arméns
pensionskassa.*
(Forts.)

taganden, som skulle komma att ega rum före den tvungna pensions-åldern, och efter undersökning af de faktiska förhållandena, hade man kommit till det resultat, att ungefär en tredjedel toge afsked före den utsatta tiden och att man derföre möjligtvis skulle kunna antaga att dessa 2,400,000 kronor icke skulle vara nödvändiga, utan beloppet icke stiga till mer än 1,600,000 kronor. Detta sifferbelopp stämmer också ungefärligen in med de flere detaljerade tabeller, som varit för statsutskottet tillgängliga. Der äro dock beräkningarna icke sträckta längre än till år 1891, men enligt dessa skulle det för tilläggs pensioneringen erforderliga beloppet sagda år uppgå till 1,837,241 kronor. För upprätthållandet af arméns egen äldre pensionering, hvilken småningom försvinner, skulle samma år ännu åtgå en summa af 2,114,280 kronor. Det är likväl då att märka, att arméns pensionskassas egna tillgångar medgifva ett bidrag af 507,630 kronor, så att sagda år 1891 utgifterna för statsverket skulle uppgå till allenast 1,543,921 kronor. Detta är dock endast under förutsättning att bidraget från arméns pensionskassas egna tillgångar verkligen fortfarande kan uppgå till fullt det belopp, som här anförts, men detta beror ytterst på om pensionskassan verkligen skall komma att fortfarande kunna förränta sina betydliga tillgångar, öfver 3,000,000 kronor, till den räntefot, till hvilken de nu äro utlånade. Detta är emellertid osäkert.

Enligt både de mera detaljerade kalkylerna och den af mig nyss anförda mer slumpvis uppgjorda beräkningen i bilagan 3 till 1877 års proposition skulle det slutliga bidraget från statens sida utgöra någonting mellan 1,500,000 och 1,600,000 kronor.

Nu är det visserligen, enligt mitt förmenande, möjligt, att det ändamål, som dermed vunnas, nemligen ökning af arméns tjänstbarhet, när det gäller, kan vara värdt detta belopp, men under påtryckning af statsutgifter och fordringar på statskassan från alla håll har det dock varit statsutskottets pligt att tillse, och icke — utan att arméns tjänstbarhet lede derigenom — någon besparing skulle kunna ega rum. En sådan besparing har statsutskottet antydt, utan att dock bestämdt yrka derpå. Utskottet har nemligen endast uttalat en förhoppning derom, att Kongl. Maj:t ville egna saken en närmare utredning.

Hvad nu åter angår den af utskottet förslagsvis omnämnda ökningen af officerarnes eget bidrag till deras blifvande pensionering, så tager jag mig friheten påpeka, att den historiska gången varit den att till den gamla pensioneringen af armén — genom arméns pensionskassa — officerarne deltog med 6 procent af pensionen, men när komitén af 1876 föreslog de nya och större fyllnadspensionerna, föreslog komitén, att officerarnes eget bidrag ej skulle blifva mer än 3 procent af sammanlagda pensions- och fyllnadspensionsbeloppet. Kongl. Maj:t åter föreslog i sin proposition till 1877 års Riksdag 4 procent, men statsutskottet tillstyrkte i sitt betänkande redan då detsamma som här antydts eller 5 procent. Denna statsutskottets ändring i den kongl. propositionen förkastades af denna kammare, men antogs af den andra, och föll i den gemensamma voteringen med en ringa röstpluralitet. Jag har velat påpeka detta för att kammaren icke skall tro, om möjligt en del af herrarne glömt 1877 års förhandlingar, att förslaget

om 5 procents bidrag är någon så oerhörd nyhet. Hvad denna ökning från 4 till 5 procent af officerarnes eget bidrag skulle komma att inbringa, när en gång alla deri deltog, beräknades af statsutskottet till 25,000 kronor. Hela bidraget beräknades nemligen till 100,000 kronor och ökningen var, som sagdt, 25,000 kronor. Det är visserligen icke någon stor summa, men det är dock alltid något. Åtminstone skulle man genom den af statsutskottet antydda reformen möjligen vinna det ändamål, att, om man vunne dessa 25,000 kronor och måhända dessutom litet genom det två år framskjutna afskedstagandet, åtminstone den särskilda del af kreditivet, hvilken nu utgår till upprätthållande af arméns pensionskassas egen pensionering, skulle kunna minskas. Denna del af kreditivet utgjorde 1885 116,984 kronor. Jag tror att äfven derigenom skulle vinnas en säkerhet att icke för framtiden sådana planer, som 1876 framträdde, om att kassans tillgångar skulle afstås till staten och all pensionering öfverlemnas till statens omsorg, skulle upprepas. Jag tror att armén vill, att kassan bibehållas för armén och en stor säkerhet härför vore, om det särskilda kreditivet kunde försvinna eller åtminstone minskas. Då jag således icke tror att det stora målet med den nya pensioneringen, eller ökande af arméns tjänstbarhet, skulle riskeras genom framskjutandet af tiden för afskedstagandet för officerare af kompaniofficers grad, och då genom åtgärden att öka officerarnes framtida bidrag en besparing skulle vinnas, är det af dessa två skäl, som jag instämmer i statsutskottets motivering, hvilken jag anhåller måtte af kammaren oförändrad bibehållas.

*Kreditiv
för arméns
pensionskassa.*
(Forts.)

Herr von Baumgarten: Då den siste ärade talaren nämnt, att hufvudsakliga skälet för förevarande hemställan var att göra besparingar, så ber jag att få fästa kammarens uppmärksamhet på att den kalkyl, som uppgjorts och förelagts Riksdagen vid pensionsstatens antagande, utvisande det sannolika bidrag, som borde årligen tillskjutas, har på intet vis blifvit öfverskriden, utan att tvärt om en besparing kunnat ske. Det är därför så mycket mindre skäl att gå in till regeringen med en sådan motiverad skrifvelse, och jag framhärdar därför i min begäran om bifall till min reservation.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr grefven och talmannen, att i afseende på förevarande punkt yrkats dels bifall till utskottets förslag, dels ock, af friherre *Leijonhufvud*, att kammaren, med ogillande af utskottets i punkten anförda motivering, skulle godkänna det slut, hvartill utskottet kommit, eller att Kongl. Maj:ts förevarande framställning af Riksdagen bifölles.

Sedermera gjorde herr grefven och talmannen propositioner enligt dessa yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till friherre *Leijonhufvuds* yrkande vara med öfvervägande ja besvarad.

Friherre *von Kræmer* begärde votering, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Kreditiv
för arméns
pensionskassa.

Den, som bifaller 24 punkten i statsutskottets utlåtande n:o 9,
röstar

(Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Ja;

Nej;

Vinner Nej, beslutar kammaren att, med ogillande af utskottets i punkten anförda motivering, godkänna det slut, hvartill utskottet kommit, eller att Kongl. Maj:ts förevarande framställning af Riksdagen bifalles.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 57;

Nej — 40.

Anslag till
nya kaserner
för Svea lif-
garde och
Andra lifgar-
det m. m.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till afgörande statsutskottets den 14 och 15 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 32 i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående fortsättande under 1888 af arbeten på nya kasernetablissemment för Svea lifgarde och Andra lifgardet m. m.

Mom. a).

Friherre Klinckowström: När denna fråga vid 1885 års riksdag först uppkom, betviflade jag att det skulle gå såsom man förespeglade med försäljningen af tomter och att denna fråga skulle reglera sig sjelf genom de inkomster, som skulle inflyta för tomternas försäljning. Erfarenheten har, på sätt detta betänkande visar, rikligen gifvit mig rätt. I stället för det tillfälliga mindre förskott, som statsverket skulle lemna till dess försäljningsmedlen inflöte, har statsverket fått förskjuta, såsom det på sidan 6 i detta betänkande uppgifves, 1,530,000 kronor, och nu begär Kongl. Maj:t ytterligare 730,000 kronor. Försäljningen af tomterna har gått så dåligt, att derfor influtit allenast 245,495 kronor 70 öre. Jag finner vid sådant förhållande att den reservation, som har i denna fråga afgifvits af herr A. P. Danielson, med hvilken ytterligare två ledamöter af Andra Kammaren förenat sig, och hvilken reservation synes mig mycket väl motiverad, är att föredraga framför det slut, hvartill statsutskottets majoritet kommit. Reservanterna vilja nemligen, att endast så stor summa nu skulle förskjutas af statsverket till de ifrågakarande kasernetablissemmenten, som fordrades för att fullborda det så kallade vestra kasernetablissemmentet, hvarigenom jag förmodar att ett af gardesregementena skulle inflytta i nya lokaler, hvarefter det regementets gamla kasern skulle kunna jemte tomten försäljas och, i mån som medlen för försäljningen inflöte, Kongl. Maj:t kunde fortsätta att bygga det östra etablissementet och utföra öfriga arbeten, som vore att komplettera. Om statsverket på sätt hittills skett, skall oupphörligen förskjuta så stora penning-

summor, hvilket, såsom statsutskottet upplyser, skett utan att ränta derpå erhålles, så finner jag det vara ganska illa hushålladt. Om deremot reservationen antoges, skulle regeringen tvingas att med mera nit söka försälja öfriga stora tomter, hvarigenom nya medel kunde inflyta. Först sedan dessa influtit, skulle de begagnas till uppförande af det östra etablissementet. Det är på dessa skäl som jag anhåller om afslag å statsutskottets betänkande i denna del, och att kammaren ville biträda reservanternas förslag.

Anslag till nya kaserner för svea lifgarde och andra lifgardet m. m.

(Forts.)

Herr statsrådet Ryding: Det är visserligen sant att i följd af den kris, som uppstått i byggnadsverksamheten, begäret att köpa dessa gardestomter icke varit så stort som man väntat. Men på samma gång måste vi inse och få ej förneka, att just i följd af denna kris är den nuvarande tidpunkten den lämpligaste för att bygga eller uppföra större etablissement. Hvarje auktion, som hittills varit hållen på de delar af de nya kasernerna, som uppföras, har visat, att arbetsprisen vida understigit beräkningarna, och så kommer det väl äfven att gå, så länge denna kris råder. Det är sålunda allaredan inbesparadt icke mindre än öfver 300,000 kronor, eller omkring 320,000 kronor, mot hvad man beräknat att kostnaderna skulle uppgå till.

De siffror, som nämndes af den föregående talaren, äro sanna och visa, att det i försäljningsmedel endast hittills influtit 245,000 kronor, och att statsverket till byggnadsarbetets bedrifvande förskjutit 1,530,000 kronor; allt i runda tal. Det är ej svårt att nu räkna; om man från det förskjutna beloppet, 1,530,000 kronor, drager de influtna medlen, 245,000 kronor, återstår således i rundt tal ett förskott på 1,285,000 kronor. Antager man en ränta af 4 à 4½ procent — densamma, som statskontoret beräknar — på dessa penningar, får således statsverket i ränteförlust vidkännas en årlig utgift af 50,000 à 60,000 kronor. När det nu visar sig, att besparingarna uppgått till 320,000 kronor, är det ej svårt att uträkna att här blifvit så mycket besparadt, att det räcker att betäcka räntorna i 5 à 6 års tid. Hvad som inträffat med afseende på de hittills uppförda byggnaderna har man rättighet förutsätta äfven komma att inträffa med dem, som skola uppföras, och således anse det vara förenadt med vinst att nu bygga dem.

På samma gång beslut fattades om fotgardestomternas försäljning, hemställde Riksdagen i skrifvelse till Kongl. Maj:t, att det skulle tagas i betraktande, om ej äfven hästgardestomterna borde försäljas, emedan närheten af dessa kaserner skulle göra, att de förra tomterna ej komme att betalas så bra, som om kasernerna vore borta. Tager nu kammaren detta förhållande i betraktande och tillämpar det på den hemställan, som gjorts af den siste talaren, är det gifvet, att kunna de båda kasernerna snart blifva färdiga och således både andra och svea lifgardet dit inflytta, är det sannolikt att tomterna, när de komma att försäljas, skola betalas bättre, än om de säljas medan andra gardets kasern fortfarande begagnas. Sålunda skulle äfven härutinnan vara en afsevärd fördel att få begge kasernerna så snart som möjligt uppförda.

Slutligen ber jag kammaren besinna den direkta förlust, som uppkommer, om de redan färdiga grundmurarne skola stå ett eller

Anslag till
nya kaserner
för svea lif-
garde och
andra lifgar-
det m. m.
(Forts.)

annat år utan att byggnader uppföras på dem. Ty derigenom skadas murarne och orsakas större kostnader sedermera.

Ännu ett skäl beder jag att få anföra, nemligen att under nuvarande konjunkturen tala alla skäl för att skaffa arbete åt folk, som sakna sådant; jag tror att saken äfven bör ses ur denna synpunkt.

Alla dessa skäl tala således för bifall till statsutskottets förslag.

Friherre Klinckowström: Jag hörde af en ledamot i statsutskottet här bredvid mig, att i Kongl. Maj:ts proposition rörande denna fråga skulle innehållas uppgift om den besparing, som herr krigsministern omnämnde. Men uti statsutskottets betänkande finnes derom icke ett ord, hvaremot der finnas uppgifna några förhållanden, som tydligen strida mot de uppgifter krigsministern nu lemnade.

Det är nemligen så, att denne byggmästare Möller, hvilken gjorde kontrakt om uppförande af vissa delar af dessa etablissement för 670,000 kronor, förmädde af andra anledningar icke att fullgöra uppdraget, och att hans sterbhus icke kunde svara därför, hvarigenom hans anbud fick förfalla. Nytt kontrakt slöts därför med annan person, enligt hvilket denne för 744,100 kronor åtog sig arbetets utförande. Detta visar, tvärt emot hvad herr krigsministern nyss nämnde, att genom det senare kontraktet byggnadernas uppförande blifvit fördyradt med dessa 74,100 kronor, som utgöra skillnaden mellan de båda kontraherade beloppen, och icke billigare.

Hvad herr krigsministerns funderingar rörande byggnadsförhållanden beträffar, så vågar jag, som verkligen är till eu del sakförständig i sådana frågor, påstå, att några grundmurar icke kunna förderivas, om de väl täckas, oaktadt de få stå två à tre år utan att byggnader uppföras på dem.

Således finner jag ej de skäl, som nyss nämndes af vederbörande myndighet, vara af den beskaffenhet, att man ej kan med godt samvete bifalla den reservation, som jag förordar.

Herr statsrådet Ryding: Jag trodde ej, att jag skulle behöfva försäkra, att mina uttryck och mina uppgifter äro fullt rigtiga. Jag hade ej väntat något sådant yttrande af en ledamot i Första Kammaren, som att mina uppgifter ej äro sanningsenliga.

Förhållandet är, att anbudet vid den första auktionen understeg den beräknade kostnaden med 300,000 kronor. Om jag från dessa 300,000 kronor subtraherar de 74,100 kronor, siste talaren omnämnde, återstår ändock en besparing på ungefär 225,000 kronor. Till detta kommer den besparing, som gjorts på gaturegleringar, gators ordnande, m. m., med 95,000 kronor, så att summan uppgår till sammanlagdt 320,000 kronor. De siffror jag nämnde äro således fullständigt rigtiga.

Hvad för öfrigt grundmurarnes konserverande angår, kan jag icke tvista med en sådan byggmästare som den siste talaren. Jag är fullt ense med honom deri, att de böra täckas, och jag har just velat, att de skulle täckas med byggnader.

Friherre von Krämer: Den talare, som först hade ordet och sedermera åter tagit detsamma för att göra anmärkningar mot stats-

utskottets förslag, har bland annat yttrat, att försäljningen af de gamla fotgardestomterna gått dåligt. Jag vill då påpeka, att visserligen endast tre af tomterna sålts, men att dock dessa, såsom framgår af utskottets betänkande, betingat, om i priset inräknas de mindre summor, som tillika erlagts för gaturegleringar, omkring 245,495 kronor. Om man, då de sålda tomterna innehålla tillhoppa 29,613 kvadratfot, fördelar denna summa efter kvadratfoten, får man ett pris af 8 kronor 29 öre per kvadratfot. I 1885 års förslag beräknades, att dessa tomter skulle inbringa i medeltal 5 kronor per kvadratfot. Det synes således, att den ärade talarens uttryck, att försäljningen gått dåligt, är med afseende å den erhållna köpeskillingen helt och hållet origtigt. Men utan tvifvel skulle försäljningen verkligen komma att gå dåligt, om Kongl. Maj:t genom någon hemställan från Riksdagens sida tvingas att under nuvarande dåliga konjunkturer påskynda försäljningen. Sådant måste nog stundom göras af enskilde fastighetsegare, som icke hafva hvad man kallar »rygg» att stå emot. De kunna blifva tvungna att sälja äfven under dåliga tider för att åtminstone få in några penningar. Jag hemställer emellertid, om detta är det sätt, hvar på svenska staten bör förfara med en värdefull fastighet, som för hvarje dag kommer att stiga i värde, och jag tviflar på att rätt många här skola instämma med den ärade talaren i det afseendet.

*Anslag till
nya kaserner
för svea lif-
garde och
andra lifgar-
det m. m.*

(Forts.)

Detta leder mig till ett annat af hans yttranden. Han sade, att det var statsutskottets majoritet, som dikterat det föreliggande beslutet. Ja, det var verkligen dess majoritet till den grad, att endast tre ledamöter deraf voro af motsatt tanke.

Den ärade talaren sade, att med det nuvarande anslaget kunde det vestra etablissemetet byggas färdigt och således ett regemente få flytta. Men då möter den frågan, hvilketdera som skulle flytta.

Det är genom besigtningar af fullt sakkunniga personer uttrönt, att svea lifgardes kasern är i ett sådant skick, att bjelkarne, som upp bära trossbottnarne, äro så uppruttna, att taket måste uppehållas med tillfälliga stöd på nedra botten. Detta talar således för en flyttning i första hand af svea lifgarde. Men om nu svea garde skulle flytta till det enda färdiga etablissemetet, komme andra gardet att få ligga kvar i sina gamla kaserner, mot hvilka egentligen ej är något att anmärka, hvarför det också är helt naturligt att så skulle komma att ske. Andra gardets kaserner komme emellertid på sådant sätt att stå kvar, hvarigenom tomtprisen nedtrycktes, och en försäljning på några fördelaktiga villkor gjordes omöjlig. Der är man således i en återvändsgränd. Vill man påskynda försäljningen, måste man låta andra gardet flytta, men vill man taga den allra ringaste hänsyn till manskaps bekvämlighet, ja skydda det mot en verklig fara, måste det vara första gardet som bör flytta. Det återstår sålunda ej annat än att bygga begge kasernerna färdiga, så att man må vinna båda ändamålen, att hafva båda regementena på ett tjenligt sätt inquarterade och kunna fördelaktigt realisera tomterna.

Särskildt ville jag påpeka att enligt de beräkningar, som åtföljde 1885 års förslag, var noga ådagalagdt, hvad det skulle kosta att bibehålla regementena på de platser, der de nu äro. Det var utredt, att för att svea gardes kasern skulle nödtorfteligen sättas i det skick, att den

Anslag till
nya kaserner
för svea lif-
garde och
andra lifgar-
det m. m.

(Forts.)

kunde fortfarande begagnas, skulle kostnaderna belöpa sig till 375,000 kronor, men om hela etablissementet fullständigt och så att det kunde för en längre framtid begagnas skulle iordningställas, komme kostnaderna att stiga till 1,102,000 kronor, och för andra gardets blefve de erforderliga kostnaderna 462,000 kronor. Det var sålunda ej i lätt-sinne, som statsutskottet då tillstyrkte och Riksdagen biföll ett nyordnande af kasernväsendet, ty om de gamla kasernerna skulle bibehållits, hade detta ledt till ett bortkastande af 1½ million, utan att något *verkligt* dermed vunnits.

Den ärade talaren talade äfven mycket om faran af de stora förskotten från statsverket till de nya byggnaderna. Förhållandet dermed är, att 1885 års Riksdag beviljade Kongl. Maj:t för år 1886 rättighet att dertill förskjuta 1,000,000 kronor och sedermera 1886 års Riksdag för år 1887 515,000 kronor jemte 15,000 kronor för gaturegleringsarbeten, eller tillhopa 1,530,000 kronor. Nu föreslås ett ytterligare förskott af 730,000 kronor, eller sålunda sammanlagdt 2,230,000 kronor. Detta är visserligen en mycket stor summa, men är det ändock den allra minsta fara för statsverket i detta förskott? De beräkningar, som åtföljde 1885 års förslag, visa, att om tomterna försåldes efter ett medelpris af 5 kronor per kvadratfot, borde de inbringa 4,661,000 kronor, hvarjemte materialier efter andra gardets byggnader borde betinga ytterligare 40,000 kronor, summa 4,701,000 kronor. Jag kan ej antaga, att ej bättre tider åter skola inträda, och åtminstone böra de blifva så bra, att hälften af det beräknade beloppet kommer att inflyta, helst de smärre försäljningar, som skett, inbragt betydligt mera än det beräknade medelpriset, och om blott hälften inflyter, är staten betäckt för sina förskott. Den enda risken skulle vara, att förskotten kunde komma att tynga några år på statsverkets grundfond, men förr eller senare skola alltid dessa medel åter inflyta. Man kan möjligen hysa tvifvelsmål om konjunkturerna för landtbruket kunna blifva bättre, detta beror på förhållanden, som omfatta hela jordklotet. Men hvad tomtprisen i Stockholm angår, bero de ej derpå, utan på folkmängdens tillväxt här på platsen. Antager man denna till 7,000 om året, hvilket den äfven under dessa dåliga år varit, så måste denna ökade befolkning bo någonstädes, och detta betingar ovilkorligen en återkomst af bättre tider i fråga om tomtvärdena.

De siffror, den ärade talaren trodde sig finna origtiga i herr statsrådet och chefens för landtförsvarsdepartementet anförande, äro af denne redan upptagna till försvar. Det är alldeles uttryckligen sagdt i den kongl. propositionen, att besparingarna voro 300,000 kronor. Men nu har tillkommit en ytterligare post på 74,100 kronor genom det andra kontraktet. Detta kan ej hjälpas. Man råder ej öfver lif och död. Den förste byggmästaren dog och lemnade dåliga affärer efter sig, hvarför nytt kontrakt måste göras. Vidare är en ytterligare utgift på 10,000 kronor för nedsprängning af källare i berggrunden i och för åstadkommande af en värmeledning. Men ändå om man från-räknar dessa utgifter, återstå besparingar till ett belopp af cirka 216,000 kronor.

Den ärade talaren tillstyrkte bifall till herr Danielsons förslag, hvilket i punkten b) innehåller, att »Kongl. Maj:t må, i den mån

medel inflyta vid försäljning af till fotgardesregementena nu upplåtna tomter, använda dem, så vidt de dertill erfordras, till uppförande af det östra kasernetablissemnet». Jag undrar dock, om ett sådant sätt att bygga kan kallas »sakförståndigt», såsom talaren kallade det, och om det ej snarare borde kallas oförståndigt? Kan man tänka sig något olämpligare eller dyrare sätt än att af ett stort hus bygga blott en liten bit då och en liten bit då i den mån man lyckades sälja några tomter?

Anslag till nya kaserner för svea lifgarde och andra lifgardet m. m.

(Forts.)

Den inskränkning statsutskottet gjort i Kongl. Maj:ts proposition genom att afstyrka de 200,000 kronor, som ej behövas år 1888, synes mig deremot hafva skäl för sig, och jag finner således, att man med godt samvete kan tillstyrka bifall till statsutskottets förslag oförändradt.

Friherre Leijonhufvud: Jag håller här i min hand en detaljberäkning öfver huru affärerna i närvarande stund stå med afseende å kasernbyggnaden. I denna beräkning äro insatta alla de kontraherade prisen till de siffror, för hvilka arbetet kontraherats, samt för alla ej ännu kontrakterade arbeten samma kostnader som i det ursprungliga förslaget. Af denna beräkning framgår, att, såsom affären för närvarande står, en besparing af 220,350 kronor bör uppstå i jämförelse med det ursprungliga kostnadsförslaget. Således, fastän här är iakttaget, att man måste betala den entreprenör, som man fick att göra med efter Möllers död, 74,100 kronor mer än dennes anbud, visar dock slutsiffran, att, såsom det för närvarande står, uppgå kostnaderna till 220,000 kronor mindre än beräknats. Detta hvad sjelfva bygget angår. Utgifterna för gaturegleringsarbeten äro en särskild fråga, som vi ej nu hafva med att göra. Följaktligen visar det sig, att bygget gått vida bättre än man kunnat påräkna.

Hvad det beträffar att på en tid uppskjuta arbetet på en del af etablissemnet, såsom här ifrågasatts, vill jag fästa uppmärksamheten på, att sådant ej kan ske utan att arbetet i sin helhet fördyras. Hvarje större arbete behöfver, för att kunna utföras med största ekonomi, en viss, hvad jag skulle vilja kalla, normaltids. Vill man sedermera minska tiden derunder och forcera arbetet mera, så inträffar vanligen att kostnaden växer. Men samma förhållande inträffar, om man förlänger arbetstiden och drifver arbetet långsammare. De byggmästare, som åtaga sig sådana stora arbeten, uppköpa sina materialier i stor skala och lyckas derigenom att sänka deras pris. Så t. ex. blir teglet ett par kronor på tusendet billigare, då ett stort tegelbruk får leverera hela sin årstillverkning — kanske en million eller mera — än om man skall inköpa det i små poster. En af våra entreprenörer tog på en gång in ett stort parti jernbjelkar från Belgien och vann härigenom flera tusen kronor. Detta visar, att entreprenörerna äro om sig, räkna noga och vilja sköta sig i stor skala. Bjuder man ut arbetet i små partier, blifva kostnaderna större. De måste då också skaffa sig sina materialier i mindre partier och betala dem efter gällande detaljpris på marknaden. Underhåll af ställningar och allehanda tillfälliga anläggningar blir dyrt, då de skola vara i flera år. Entreprenörerna måste hålla flere arbetsförmän och underbefäl, som kosta dem lika mycket, om arbetsstyrkan utgöres af ett hundra eller tre hundra man. Kronans kontroll öfver arbetet blir ock dyrare, ju längre det räcker.

Anslag till
nya kaserner
för Svea lif-
garde och
Andra lifgar-
det m. m.
(Forts.)

Hvad grundmurarne beträffar, blifva de visserligen ej bättre på att få ligga obegagnade. Men deremot har jag varit med om att, när de fått ligga lång tid obegagnade, man har måst rivva upp dem igen.

Jag tror således, att det vore en stor missräkning att tvinga Kongl. Maj:t att skjuta upp med kasernbygget. För min del har jag gjort hvad jag har kunnat att få arbetet väl skött och för godt pris, och mina officerare hafva ock gjort sitt till. Men skulle reservationen bifallas, måste jag på det allra bestämdaste fritaga oss från allt ansvar för de ökade kostnaderna. Då skulle de 220,000 kronor, som nu äro inbesparade, sannolikt försvinna och möjligen ännu mera.

Jag anhåller om bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes enligt de derunder framställda yrkandena propositioner, först på bifall till hvad utskottet i afseende på förevarande moment hemställt och sedan på antagande af det förslag, som innefattades i mom a) uti den vid utlåtandet fogade reservation, hvarefter propositionen på bifall till utskottets hemställan förnyades och förklarades vara med öfvervägande ja besvarad.

Mom. b).

Bifölls.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande statsutskottets den 14 och 15 innevarande juni bordlagda utlåtande n:o 33, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder i afseende å förvaltningen af kronans domäner äfvensom inom Riksdagen väckta förslag i dithörande ämnen.

Lindring i
vilkoren för
arrende af
vissa krono-
egendomar.

Punkten A).

Herr Evers: Då i det nu föredragna betänkandet, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder i afseende å förvaltningen af kronans domäner, är hänvisadt till det förslag i nämnda syfte, som domänstyrelsen i underdånig skrifvelse den 19 november förlidet år aflåtit, anser jag mig skyldig att för kammaren i största korthet redogöra för hufvudinnehållet af detta sistnämnda förslag.

Sedan nemligen till domänstyrelsen under de senare åren allt flera anmälningar ingått från länsstyrelserna om en mängd arrendatorers uraktlåtenhet att vid de tider, då förnyad borgen för arrendena skulle presteras, anskaffa sådan, hvarigenom dessa nödgats afträda arrendena, och sedan äfven till Kongl. Maj:t inkommit ansökningar från åtskilliga arrendatorer i skilda delar af landet angående dels nedsättning i arrendena och dels rätt att få afsäga sig dessa, har domänstyrelsen sökt att utreda anledningen till den bekymmersamma ställning, hvari flertalet af kronoarrendatorerna befunne sig, och jemväl taga i öfvervägande om och på hvad sätt lindring kunde arrendatorerna beredas.

I det protokoll, hållet inför domänstyrelsen den 10 juni förlidet år, som finnes bilagd till domänstyrelsens ofvannämnda underdåniga skrif-

velse, redogöres för det sätt, hvarpå kronoarrendena för närvarande utgå, och deraf framgår, att för de flesta arrendekontrakt, som utfärdats af kammarkollegium eller vederbörande länsstyrelser före 1871, då naturarrendena för kronans domäner utbyttes mot penningarrenden, utgå dessa i penningar och i spanmål, och för de till statsverket senare indragna militieboställen och hospitalsegendomar hafva före indragningen arrendena hufvudsakligast blifvit bestämda i penningar jemte spanmål och för några jemväl i andra naturapersedlar, med förbindelse för arrendatorerna att i allmänhet lösa naturapersedlarne efter det tioåriga medelmarkegångspriset. För några egendomar utgår likväl lösen efter det femåriga medelpriset, och för ett antal egendomar i Jemtland utgår denna lösen efter årspriset, i markegångstaxan betecknad med litt. A. I kongl. kungörelsen den 10 november 1882 är numera uttryckligen föreskrifvet, att arrendeafgiften skall vara i penningar bestämd.

Då nu medelmarkegångspriset icke betecknar det pris, som under året i orten är i handeln gällande, och årspriset genom det sjunkande priset på spanmål, som under de senare åren inträdt, kommit att ställa sig betydligt lägre än medelmarkegångspriset, så är det gifvet, att alla de arrendatorer, som hafva att lösa naturapersedlarne efter annat pris än årspriset, skola komma i en bekymmersam ställning. Icke bättre utan snarare sämre ställning intaga de arrendatorer, som erlägga arrendena med ett för hela tiden bestämdt penningbelopp, hvilket blifvit bestämdt med fäst afseende på de spanmålspris, som voro gällande under åtskilliga år före den tid, då kontraktet ingicks, alldenstund när vid spanmålsprisets sjunkning medelmarkegångspriset tager ett, ehuru föga märkbart, intryck deraf och de arrenden, som utgå efter sistnämnda pris, i någon obetydlig mån minskas, kommer en dylik minskning alldeles icke till godo de arrendatorer, som skola erlägga penningarrenden. Det var i nu anmärkta förhållanden som domänstyrelsen ansåg den väsentliga orsaken vara till den bekymmersamma ställning, hvari arrendatorerna för närvarande befunde sig, och då det stora prisfall på spanmål och andra landtmannaprodukter, som under de senare åren egt rum, hvarken af arrendatorerna sjelfva eller de myndigheter, som bestämt arrendevilkoren, kunnat förutses, och någon nämnvärd höjning i spanmålsprisen icke torde vara att förvänta under den närmaste framtiden, vore att befara, att, derest icke någon ändring i kontraktsvilkoren till arrendatorernas fördel vidtoges, flertalet såväl af arrendatorerna som äfven de personer, hvilka iklädt sig borgensansvarighet för arrendeskyldigheternas fullgörande, ginge sin ruin till mötes.

Glädjande att nämna, synes allmänna åsigten inom statsutskottet hafva varit densamma, eller att staten borde träda emellan medelst någon lindring, fastän tankarne om sättet härför hafva varit delade. En annan bidragande orsak till en mängd arrendatorers brydsamma ställning vore enligt domänstyrelsens åsigt arrendenas utbudande på offentlig auktion till den högstbudande, hvilket haft till följd att en mängd arrenden blifvit öfverbetalda, och till förekommande af detta har styrelsen föreslagit städjans och optionsrättens återinförande, och är jag glad finna, att denna senare blifvit af statsutskottets majoritet till-

*Lindring i
vilkoren för
arrende af
vissa krono-
egendomar.*
(Forts.)

*Lindring i
vilkoren för
arrende af
vissa krono-
egendomar.*

(Forts.)

styrkt. Det lindringsförslag, som domänstyrelsen framlagt, afser en omsättning såväl af nuvarande natura-arrenden som penningarrenden till spanmålsarrenden, med rätt för arrendatorerna att få lösa natura-persedlarne efter årspriset, nemligen sålunda, att $\frac{1}{5}$ af den lösen, som för natura-arrendena bör enligt kontrakten utgå för år 1886, liksom $\frac{1}{5}$ af penningarrendena, fixeras såsom arrendeafgift i penningar, samt återstående $\frac{4}{5}$ förvandlas för hvarje län, efter medium af årsprisen litt. A för åren 1876—1885 såsom omsättningsgrund, till spanmål $\frac{1}{3}$ råg, $\frac{1}{3}$ korn och $\frac{1}{3}$ hafre, att för hvarje år lösas efter fastställt årspris, för närvarande i markegångstaxan betecknad med litt. A, hvarigenom arrendatorerna i de 17 län, domänstyrelsens förslag omfattar, skulle erhålla en nedsättning i förra årets arrende med i medeltal för dessa län 18,6 procent. I sammanhang härmed har domänstyrelsen föreslagit, att för framtiden arrendena med några omnämnda undantag skulle bestämmas antingen i spanmål, af de slag domänstyrelsen bestämmer, och penningar, eller ock i spanmål och smör jemte penningar, naturapersedlarne att lösas efter fastställt årspris.

Öfver hufvudgrunderna till detta förslag, för hvilket jag nu i kort-het redogjort, hafva samtliga länsstyrelser blifvit hörda, och flertalet af dem hafva i hufvudsakliga delar biträdt detsamma, och då af länsstyrelsernas i Blekinge, Hallands, Gefleborgs, Jemtlands, Vesterbottens och Norrbottens län utlåtande framgår, att arrendena, som erläggas för kronoegendomarne i dessa län, icke äro sådana, att någon nedsättning deri af behovet påkallas, har styrelsen saknat skäl att för nämnda län ifrågasätta några förändringar i gällande arrendekontrakt. Enahanda är förhållandet med Vesternorrlands län, der den enda, kronan tillhöriga, utarrenderade jordbruksfastigheten numera är försäld. Dessutom finnas några andra undantag, som borde från dessa lindringar undantagas, nemligen de, som här i statsutskottets betänkande blifvit angifna och nyss upplästes.

Som kammaren behagade finna, har domänstyrelsen föreslagit den förändring, att arrenden, i stället för att bestämmas till ett visst penningbelopp under hela arrendeperioden, skulle utgå hufvudsakligen i spanmål, att lösas icke efter det för åtskilliga år sedan brukliga medelmarkegångspriset, utan efter årspriset, för närvarande i markegångstaxan betecknad med litt. A, detta enligt sitt förmenande till fördel såväl för arrendatorerna som för egaren, kronan; för arrendatorerna därför att de finge erlægga sina arrenden efter det pris, hvartill de under året kunde afyttra sina produkter, och för kronan, emedan, då arrendatorerna på detta sätt kunde erlægga sina arrenden, man då också med skäl kan fordra att egendomarne blifva bättre skötta. Visserligen inträffar genom detta sätt, att kronan under de år, då spanmålsprisen äro låga, finge en mindre inkomst af arrendemedlen, men då spanmålsprisen äro höga, blefve ju inkomsterna så mycket högre, och en minskning för ett eller annat år af några hundra tusen kronor, som ju framdeles kan komma statsverket till godo, torde väl icke hafva någon synnerlig inverkan på en budget af omkring 85 millioner kronor. Om, såsom jag anser, att det är af vigt att kronans egendomar alltid blifva väl skötta, föreställer jag mig att detta endast kan ske genom att söka åstadkomma en burgen arrendatorsklass, hvilket mål, på det

sätt domänstyrelsen föreslagit för utgörande af arrendena, lättast torde ernås.

Mot detta förslag hafva åtskilliga anmärkningar nu blifvit gjorda, och ehuru jag icke anser mig böra upptaga alla af dem, kan jag dock icke undgå att bemöta några af de viktigaste. Man säger nemligen, att det är godt och väl att under sådana tider som nu, då spannmålspriset är lågt, arrendatorerna derigenom kunna hafva fördel af att få betala ett lägre arrende. Men när spanmålen stiger, och om dertill missväxt inträder, då skall det blifva svårt för arrendatorerna att utgöra sina arrenden. När spanmålen stiger, då har ju också arrendatorn fördelen af att ha högre pris och kunna afyttra sina produkter, så att i det fallet ser jag ingen fara. Hvad åter vidkommer den andra förutsättningen, eller prisstegring till följd af missväxt, så behöfver jag icke för herrarne påpeka, att genom de numera lättare kommunikationerna med utlandet och äfven inom landet utjemnas prisen och hindras prisstegringar, jemförliga med dem som under forna tider vid missväxt inträffade. Jag tror således att, om man för öfrigt anser principen riktig, man för denna farhågas skull icke borde afhålla sig från att biträda förslaget.

En annan anmärkning, som förefaller mera berättigad, rör sättet för årspriset bestämmande i markegångstaxan litt. A. Som bekant, upprättas detta i oktober månad af valde sockenfullmäktige på sammanträde med kronofogden samt efter lemnade prisuppgifter från städernas magistrater, hvarefter priset fastställes af markegångsdeputerade i november månad. Då under denna tid på året spannmålsprisen föga stadgat sig, torde det vara önskligt att ett mera tillförlitligt pris bestämmes, som noggrannare betecknar värdet af arrendepersedlarne under löpande året, och då det förslag i angifna syfte, som länsstyrelsen i Kronobergs län afgifvit, synes beaktansvärdt, anhåller jag att för kammaren få uppläsa detta. Länsstyrelsen säger: »Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande, som vitsordat behofvet af nedsättning af de i förhållande till nu gällande låga pris å landtmannaprodukter i allmänhet allt för höga arrendena, har emot det föreslagna sättet för vinnande af denna lindring icke anmärkt något annat, än att prisen å årets spannmålsgröda, hvilka numera ej såsom tillförene vore beroende af grödans beskaffenhet utan hufvudsakligen på den utländska marknaden, hvarken vid upprättandet i medio af oktober månad af de priskuranter, hvilka låge till grund för den särskilda markegången litt. A i markegångstaxan, eller vid markegångssättningen i november månad inom orten vunnit stadga, hvilket inträffade först i januari eller början af februari månad följande år, under hvilka månader liksom under nästföretgående december spannmålsförsäljningen hufvudsakligen bedrefves. Vid sådant förhållande förefunnes ej så ringa svårighet för att i berörda priskuranter och markegångstaxa bestämma sådana värden, som utgjorde ett verkligt uttryck af i handel gällande pris å spannmål af årets gröda. En mera tillförlitlig markegång har Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande ansett kunna vinnas, om prisen å arrendepersedlarne bestämdes i början af februari månad under löpande arrendeår af dertill utsedde personer, till lika antal af Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande och länets landsting, och med ledning af priskuranter, hvilka, uppgjorda

*Lindring i
vilkoren för
arrende af
vissa krono-
egendomar.*
(Forts.)

Lindring i vilkoren för arrende af vissa krono-egendomar.

(Forts.)

af vederbörande kronofogdar och magistrater i öfverensstämmelse med i fogderier och städer gällande pris under oktober, november, december och januari månader, efter hvarje månads slut till Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande insändes. Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande har visserligen uppmärksammat, att en sådan åtgärd komme att förhindra arrendenas debitering i uppbördsbok och arrendebeloppens upptagande i årets fogderispecialräkningar, men då flera arrenden enligt gällande kontrakt ej vore till betalning förfallna förrän den 14 mars samt i följd af Riksdagens derom gjorda underdåniga framställning anstånd med liqvid af de arrendeafgifter, hvilka borde erläggas å allmän kronouppbördsstämma, torde vara i nåder medgifvet till fram i mars månad, har Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande ansett tiden fullt tillräcklig för upprättande af särskilda debiteringslängder och debetsedlar å arrendeafgifterna samt debetsedlarnes öfverlemnande till vederbörande arrendatorer, jemte insändande till Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande af ej mindre debiteringslängderna för granskning och uppbördsorders meddelande än äfven räkning å debiterade arrende-medlen, för att vid landsbokens upprättande iakttagas. Sker en sådan förändring, så föreställer jag mig, att den anmärkning, man haft mot det nuvarande årspriset tillförlitlighet, blefve undanröjd, hvarmed ock den anmärkta prisskilnaden å spannmål såväl inom länen som mellan särskildt omnämnda län blefve utjennad.

Emellertid har, såsom af föreliggande betänkande framgår, domänstyrelsens förslag i denna del hvarken blifvit af Kongl. Maj:ts bifallet eller af statsutskottet biträddt, utan har utskottet, på sätt Kongl. Maj:ts föreslagit, i detta fall tillstyrkt en lindring af 10 procent af arrendebeloppet jemte rättighet för arrendatorerna att, der de så önska, uppsäga sina arrenden till upphörande den 14 mars 1889. Hvad denna lindring af 10 procent vidkommer, måste jag naturligtvis å arrendatorernas vägnar vara tacksam härför, ehuru den för många är för ringa; men beträffande den föreslagna uppsägningsrätten, anser jag mig skyldig för kammaren fortfarande framhålla de farhågor, domänstyrelsen redan förut i denna sak anført, nemligen att det kan hafva till följd att för många arrenden blifva på en gång lediga, hvarigenom stor förlust för kronan skulle kunna uppstå. Härtill kan jag äfven lägga ett annat skäl för mina betänkligheter mot denna uppsägningsrätt, nemligen att den kommer att beröra arrendatorerna så ofantligt olika. Just de bästa af kronoarrendatorerna, de som bäst vore i behof af någon lindring och hvilka nedlagt hela sin förmögenhet i inventarier och på förbättringar af egendomen, för att framdeles få dessa ersatta, måste naturligtvis blifva tveksamma, huruvida de skola våga uppsäga sig, af farhåga att möjligen icke kunna återfå arrendet till lägre pris, ty när en välskött egendom å nyo utbjudes, fins det alltid personer, som äro villige att öfvertaga en sådan, för att åtminstone under en kortare tid veta att göra sig en god förtjenst på denna och derefter så fort som möjligt söka komma ifrån den. De få visserligen nu 10 procent lindring, men framdeles kanske ingenting mera, ty oaktadt den välvilja, hvarmed herr statsrådet och chefen för finansdepartementet i statsrådsprotokollet berört möjligheten af vidare lindring för kronoarrendatorerna, befarar jag, derest Riksdagen beviljar en generell uppsägnings-

rätt, att, om framställning om ytterligare lindring ett annat år göres, en blifvande Riksdag icke kommer att bevilja detta. Såsom stöd för denna min uppfattning finner jag den motivering vara, som förekommer i statsutskottets betänkande sidan 12, deri det heter: »Utskottet, som icke underskattat de svårigheter, i hvilka de flesta af kronans arrendatorer måst råka genom det under senare åren inträffade prisfallet å jordbrukets produkter, och vid sådant förhållande funnit någon lindring böra arrendatorerna beredas, har ansett den af Kongl. Maj:t i detta syfte föreslagna åtgärd vara den lämpligaste; och, derest det jemväl ifrågasatta medgifvandet för nuvarande arrendatorer att få uppsäga arrendena vinner Riksdagens bifall, torde ytterligare anspråk å nedsättning i arrendeafgifterna endast undantagsvis böra för framtiden förekomma, då sådana anspråk väl icke med skäl torde kunna framställas af de arrendatorer, som icke begagnat sig af uppsägningsrätten.»

*Lindring i
vilkoren för
arrende af
vissa krono-
egendomar.*
(Forts.)

Då jag, oaktadt de anmärkningar, som blifvit gjorda mot domänstyrelsens förslag, icke har blifvit rubbad i min övertygelse att de åtgärder, domänstyrelsen föreslagit, icke blott skulle bereda lindring åt arrendatorerna utan äfven göra det möjligt för staten att framdeles, när spannmålsprisen stiga, kunna beredas tillfälle att återfå en del af hvad genom lindringen eftergifvits, och då jag fortfarande hyser den åsigten, att syftemålet att få dugliga arrendatorer och egendomarne på ett fördelaktigt sätt skötta bäst främjas genom införande af hufvudsakligen spannmålsarrenden, på sätt jag förut antydt, så har jag endast velat tillkännagifva detta på samma gång jag anhåller, att detta mitt uttalande måtte i kammarens protokoll få intagas.

Herr Montgomery-Cederhielm: Kronoarrendatorernas betryckta ställning är så nogsamant känd och från så många håll vitsordad, att derom torde icke något vidare behöfva sägas. Detta förhållande har ock gifvit anledning till den utredning af frågan, som domänstyrelsen företagit, liksom det varit föremål för samtliga länsstyrelsernas yttrande och nu framkommit till Riksdagen i form af eu Kongl. Maj:ts proposition. Man ser deraf, att Kongl. Maj:t i fråga om lindring för dessa arrendatorer utgått från tvenne synpunkter, den ena att bereda en lindring genast, den andra att för framtiden åstadkomma en förbättring i deras ställning. För min del har jag dock icke kunnat anse det gjorda förslaget vara ändamålsenligt eller leda till den påföljd man dermed afsett.

Hvad först lindringen för tillfället beträffar, eller den föreslagna eftergiften af tio procent af arrendebeloppet, så är den, enligt mitt förmenande, alldeles för liten för att kunna vara någon verklig hjälp. Man ser ju, hurusom enskilde egendomsegare på många håll i riket ansett skäligt att för sina arrendatorer göra sådan eftergift, hvarvid jag aldrig sett ett så lågt tal som 10 procent, utan har det vanligen varit 20, 25, möjligen 15 procent. En annan anmärkning mot denna lindring är den, att Riksdagen står alldeles redlös gent emot anspråk, som kunna göras på fortsättning af dessa lindringar under nästkommande år. Riksdagen kan härpå ingenting svara och har ingen hållbar position, förrän man kommit till uppsägningsåret den 14 mars

*Lindring i
vilkoren för
arrende af
vissa krono-
egendomar.*

(Forts.)

1889. Då kan Riksdagen möjligen säga nej till dylik nedsättning, ty vid den tiden hafva arrendatorerna haft tillfälle att uppsäga kontrakten. Men innan dess, om, såsom det är att befara, ställningen blir lika svår under de nästkommande åren som nu, vill jag se, hvad Riksdagen kan hafva för skäl att motsätta sig arrendatorernas begäran om samma afskrifning af 10 procent för arrendeåret 1887—1888 och året 1888—1889 som den nu beviljade för arrendeåret 1886—1887.

Hvad vidare beträffar förslaget till ett bättre ordnande för framtiden, så skulle detta, enligt Kongl. Maj:ts proposition, ske genom den ifrågasatta uppsägningen. Häremot har jag den anmärkningen, att denna uppsägning synes mig blifva ofördelaktig för staten, antingen den blir för mycket eller för litet begagnad. Blir den för mycket begagnad, så uppstår den olägenhet, som af en föregående talare omnämndes, nemligen att allt för många arrenden på en gång komme i marknaden, hvilket skulle förorsaka, att de fölle i pris, förutom det, att det blefve mycket svårt för domänstyrelsen att beräkna och uträkna alla de arrenden, som då blefve lediga. Å andra sidan kan man föreställa sig, att denna uppsägning blir för litet begagnad i följd deraf att det finnes en mängd arrendatorer, hvilka icke vilja uppsäga, emedan de nedlagt så betydliga kostnader på sitt arrende, och då, såsom vi veta, hoppet är det sista, som öfvergifver människan, hysa de i det längsta förhoppningen om bättre tider och sträfva på så sätt fortfarande med ett arrende, hvilket de likväl inse vara ofördelaktigt. Härigenom skulle mycken slitning och tvekan uppstå hos mången, som borde uppsäga sitt arrende, ehuru han icke gör det, då han dessutom icke vill förlora optionsrätten.

Statsutskottet har gjort den förändring, som jag anser vara en förbättring i den kongl. propositionen, att utskottet med afseende på denna uppsägning föreslår: »börande de egendomar, hvilka på sådant sätt blifva arrendelediga, utbjudas å auktion till förnyadt arrende på förut gällande arrendevilkor *under den återstående arrendetiden*». Härigenom har man förekommit den stora olägenheten att, sedan alla de arrenden, som blifvit uppsagda, blifvit lediga den 14 mars 1889, eljest 20 år derefter samma revolution skulle ega rum, i ty att alla arrenden då åter blefve på samma gång lediga. Genom det af utskottet gjorda tillägget skulle nu arrendena blifva successivt lediga och sålunda den stora rubbningen undvikas.

Vid jmförelse mellan dessa båda lindringsförslag anser jag obetingadt domänstyrelsens förslag vara fördelaktigare. I stället för den nämnda afskrifningen af tio procent, har nemligen styrelsen föreslagit en omsättning från penningarrenden till spanmålsarrenden, såsom vi nyss hörde af den siste ärade talaren, genom hvilken omsättning arrendatorerna beredes en ganska stor fördel. I en brochyr jag här har, nemligen »kongl. domänstyrelsens underdåniga skrifvelse den 19 november 1886 angående förändring i grunderna för förvaltningen af kronans domäner m. m.», finnas intagna tabeller, utvisande procenttalet för den nedsättning, som innevarande år skulle tillgodokomma innehafvare af kontant eller efter medelmarkegång utgående arrenden, derest de, enligt domänstyrelsens förslag, finge årets arrendebelopp, med undantag af en femtedel, hvilken skulle kontant utgöras, efter

mediet af 1876—1885 års årspris litt. A omsatta till spannmål, $\frac{1}{3}$ råg, $\frac{1}{3}$ korn och $\frac{1}{3}$ hafre, att lösas efter årspris litt. A. Af denna förteckning framgår, att i år skulle uppkomma en nedsättning af i medeltal 18,6 procent, hvilket för arrendatorerna vore ganska fördelaktigt. Dessutom skulle denna af domänstyrelsen föreslagna nedsättning verka *genast* och motsvarar den af Kongl. Maj:t föreslagna tio procent afskrifning.

*Lindring i
vilkoren för
arrende af
vissa krono-
egendomar.*
(Forts.)

Hvad vidare beträffar det andra förslag, som domänstyrelsen gjort, nemligen att förvandla dessa arrenden till penningar, så synes mig också detta vara vida fördelaktigare än den uppsägningsrätt, som blifvit föreslagen i den kongl. propositionen. Genom denna förändring, att sätta arrendena i spannmål, vinnes en stabel och god grund för beräkningen af dessa arrenden, hvilket synes mig böra innebära en full trygghet för arrendatorerna med afseende på arrendets utgörande. Detta senare förslag har äfven den fördelen, att deri icke ligger något erkännande, att kontrakten äro origtiga, då deremot uppsägningsrätten kunde innebära det erkännande, att här ett fel blifvit begånget, som staten är villig att rätta. Detta anser jag icke vara skäl att göra, emedan man i allmänhet strängt håller på, att uppgjorda kontrakt skola ega bestånd, hvartill kommer, att detta domänstyrelsens förslag icke skulle medföra en sådan total rubbning af arrendekontrakten som den, hvilken skulle följa af den föreslagna uppsägningsrätten.

På dessa grunder har jag inom statsutskottet förordat domänstyrelsens förslag, såsom jag äfven anfört i min reservation, och anhåller nu att, vid föredragningen af första och andra punkten, proposition måtte framställas så väl på punkten 1:o i min reservation, likväl med tillägg af de undantag, som redan finnas angifna i betänkandet vid mom. 1 under litt. A, som ock på punkten 2:o i min reservation, med det tillägg, att arrendet skall bestämmas till $\frac{1}{3}$ i penningar och återstoden i spannmål, att lösas efter det pris, som för närvarande i markegångstaxan betecknas med litt. A. Jag anhåller således om proposition på följande förslag:

»1:o att Riksdagen måtte, i hufvudsaklig likhet med hvad domänstyrelsen tillstyrkt, medgifva, att i samtliga rikets län, med undantag af Blekinge, Hallands, Gefleborgs, Jemtlands, Västernorrlands, Vesterbottens och Norrbottens, de arrendatorer af kronans egendomar, som erlägga naturaarrenden, att enligt kontrakten lösas efter medelmarkegångspris litt. C, eller penningearrenden eller båda dessa slags arrenden, må, för innevarande år och återstående arrendetiden medgifvas sådan omsättning af arrendena, att $\frac{1}{3}$ af den lösen, som för naturaarrendena bör enligt kontrakten utgå för år 1886, liksom $\frac{1}{3}$ af penningearrendena, fixeras såsom arrendeavgift i penningar, samt återstående $\frac{1}{3}$ förvandlas för hvarje län, efter medium af årsprisen litt. A för åren 1876—1885 såsom omsättningsgrund, till spannmål, $\frac{1}{3}$ råg, $\frac{1}{3}$ korn och $\frac{1}{3}$ hafre, att för hvarje år lösas efter fastställt årspris, för närvarande i markegångstaxan betecknad med litt. A; börande härvid iakttagas, att vid omsättningen kanna och öre skola vara minsta enheterna, så att bråktal, som ej öfverstiger half kanna eller halft öre, uteslutes, och hvad som går deröfver upptages såsom hel kanna eller helt öre;

*Lindring i
vilkoren för
arrende af
vissa krono-
egendomar.*

(Forts.)

dock att från åtnjutande af denna eftergift undantagas innehafvarne af följande arrenden, nemligen:

arrenden, hvarom kontrakten upprättats efter 1884 års början;
arrenden af skog och fiske samt andra till jordbruksegendom icke hänförliga, särskildt utarrenderade lägenheter och förmåner, såsom fisken, qvarnar, sågar, hus och tomter m. m.;

arrenden af de för skogsväsendets räkning utarrenderade egendomarne;

arrenden, bestämda i persedlar, att utgöras in natura eller lösas efter löpande årets markegång eller femårigt medelpris;

arrenden af Malmö och Kristianstads hospital förut tillhöriga hemman och lägenheter;

arrendena af Eldgarns kronoäng i Stockholms län samt af in-
dragna pipareboställena $\frac{1}{10}$ mantal Brännarby i Södermanlands län,
 $\frac{1}{4}$ mantal Lilla Holgryte i Jönköpings län och $\frac{1}{4}$ mantal Gräsöna i
Skaraborgs län;

arrenden, hvilka redovisas till indelningshafvare på gammal stat;
samt andra arrenden, hvilka icke ingå omedelbarligen till stats-
verket; äfvensom

2:o) att Riksdagen — med bibehållande för fiske och annan till jordegendom ej hänförlig lägenhet af föreskriften i 10 punkten af kongl. kungörelsen den 10 november 1882 angående förändrade grunder för förvaltningen af kronans jordbruksdomäner, att arrende skall sättas i penningar — ville, hvad jordegendom angår, besluta den ändring af berörda punkt, att vid sådan egendoms utarrendering arrendet skall bestämmas till $\frac{1}{3}$ i penningar och återstoden i spanmål, att lösas efter det under börjande arrendeår i vederbörlig ordning fastställda årspris, som för närvarande i markegångstaxan betecknas med litt. A.»

Herr Tamm, Hugo: Såsom herrarne hafva märkt, föreligga här tvänne hufvudförslag. Det ena är utskottets, hvilket, öfverensstämmande med Kongl. Maj:ts förslag, föreslår en nedsättning uti arrendefgiften af 10 procent äfvensom uppsägningsrätt af arrendena. Det andra förslaget är afgifvet af domänstyrelsen och innehåller egentligen arrendenas omsättning i spanmål. Då jag icke kan förorda någon af de föreslagna åtgärderna, är jag i det fallet lycklig, att emot domänstyrelsens förslag har jag på min sida Kongl. Maj:ts proposition, och emot denna strider domänstyrelsens uppfattning. Jag skall icke upptaga alla de skäl, som å ömse sidor blifvit anförda och hvilka säkerligen äro herrarne bekanta genom betänkandet. För mig har ett annat skäl varit bestämmande. Hvilka som helst funktioner blifvit en stat ålagda, en torde dock vara den första och viktigaste, nemligen upprätthållande af rätt och att på ett, så vidt möjligt är, fullt rättvist sätt ordna äfven sina affärsförhållanden. Det är detta, som jag icke kan se vara iakttaget, vare sig i det ena eller andra förslaget.

Då vi inom utskottet öfverlade om dessa saker, framhölls, att å ena sidan fans det en del arrenden, hvilka icke äro för höga, och jag vill dervid åberopa, att domänförvaltningen med stöd af respektive Kongl. Maj:ts befallningshafvande förklarar, att någon nedsättning i arrendena för kronoegendomarne i icke mindre än 7 hela län ej af

behovet påkallades. Dessutom är det äfven bekant, att inom öfriga län många arrenden äro mycket låga, ja, att hufvudsakliga arrendefgiften i flera fall utgöres af smärre under dessa egendomar utarrenderade lägenheter, så att arrendatorn icke alls betalar något arrende, utan har jorden fritt. Å andra sidan skulle de erkänt för höga arrendena icke nedbringas till ett rättvist belopp genom vare sig en nedsättning å nuvarande belopp af 10 procent eller genom domänstyrelsens förslag att omsätta i spanmål, ty dels är denna nedsättning i somliga fall för ringa, der arrendena äro 20 à 30 procent för höga, dels träffar en sådan lika nedsättning ej alls efter graden af arrendenas nuvarande ojemnhet. Genom de framlagda förslagen blifva de förut låga arrendena ändå lägre, de nu öfverdrifvet höga ej hjälpta. Det är egentligen på den grund, att jag anser staten göra obehöflig förlust genom efterskänkande af sådana afgifter, som fullt rättmätigt utgå, och att någon rättvisa icke blifver uti de bestående förhållandena införd, som jag icke kunnat biträda något af de nu föreliggande förslagen.

I afseende på uppsägningsrätten skall jag fullkomligt underskrifva de skäl, som emot densamma redan blifvit anförda.

Då jag således icke kan gilla något af dessa förslag, synes mig en enda utväg stå öppen, och det är, att man låter de låga arrendena vara oberörda och stryker bort det, som är för mycket på de höga, d. v. s. att de arrendatorer, hvilka önska att få nedsättning och mena sig hafva anledning dertill, få jorden omtaxerad och, sedan omvärdering är verkställd, ega att från och med 1886 uppbära skilnaden mellan det nuvarande och det sålunda åsatta arrendevärdet. Endast så synes mig ett rättvist förhållande i detta afseende kunna vinnas. Jag vet allt för väl, att emot detta kan anföras, att det blir allt för dyrt. Jag ber då herrarne observera hvad den andra åtgärden i sjelfva verket innebär. Kongl. Maj:t föreslår en nedsättning af 10 procent, hvilken skulle uppgå till öfver 250,000 kronor. Vi hafva icke någon anledning att tro, att förhållandena skola förändras, utan att äfven nästa år 10 procent och följande år äfven 10 procent få efterskännas i arrendebeloppen, hvarigenom efterskänkningen skulle stiga till ett belopp för dessa tre år af emellan 750,000 och 800,000 kronor. Detta är ingen obetydlig summa i och för sig, och skulle dessutom uppsägningsrätten komma till stånd, hemställer jag, om icke, i denna ekonomiskt nervösa tid, en så stor mängd boställen skulle blifva utbudna, att arrendena i värde skulle falla så lågt, att en ganska betydlig förlust derigenom skulle åstadkommas för staten. Jag anser således, att man genom Kongl. Maj:ts förslag dels förlorar dessa 800,000 kronor och dels riskerar att arrendena nedgå äfven under sitt nuvarande verkliga värde. En annan anmärkning mot mitt förslag torde blifva, att det skulle taga för lång tid, innan arrendatorn skulle få en sådan eftergift, som här är ifrågasatt. Det dröjer naturligtvis någon tid, men de få åtminstone då hvad de skola hafva. Jag fattar äfven väl, att en sådan omtaxering medför besvär och arbete, men är det rättvist, så får väl besväret åtagas, det må vara mödosamt eller icke.

Huru jag än vänder saken, så kan jag icke finna annat, än att detta är enda utvägen att lösa denna fråga. Den är den rättvisaste och

*Lindring i
vilkoren för
arrende af
vissa krono-
egendomar.*

(Forts.)

*Lindring i
vilkoren för
arrende af
vissa krono-
egendomar.*
(Forts.)

den medför, enligt min tanke åtminstone, de minsta förlusterna för staten. Det är på dessa grunder jag skulle anhålla om bifall till min reservation. Då vi i statsutskottet suttit i 5 timmar, finga vi $\frac{1}{2}$ timme till reservationen, hvarför det är möjligt att denna icke är så stiliserad som den borde vara, hvarför, då mitt förslag sammanfaller med herr N. Olssons, jag anhåller — i och för omredigering — om återremiss af ärendet i syfte af min och herr N. Olssons reservation.

Häruti instämde herrar *Stjernspetz* och *Söderberg*.

Herr statsrådet friherre Tamm: Den siste ärade talaren stälde sig på grundvalen att vilja utöfva full rättvisa och han kände sig lycklig att kunna ställa Kongl. Maj:ts proposition och domänstyrelsens förslag emot hvarandra; der den ena vore för, var det andra emot; de skulle således balansera och väga upp hvarandra. Då man, enligt mitt förmenande, i detta fall icke kan utöfva full rättvisa, så måste man öfvergå till att utöfva billighet, och der vid lag har Kongl. Maj:t och domänstyrelsen ställt sig på samma ståndpunkt, att då icke full rättvisa kan utöfvas, måste åtminstone billighetens fordringar tillgodoses.

Den utväg, som den siste talaren förordat, syntes äfven mig vid början af behandlingen utaf denna fråga vara högeligen önskvärd, att man nemligen efter föregående värdering skulle för hvarje fall bestämma den nedsättning uti arrendet, som skulle kunna medgifvas. Det befans emellertid, dels genom de af domänstyrelsen lemnade upplysningar och dels af efteråt inkomna meddelanden, att en sådan värdering för hvarje särskildt fall skulle taga så lång tid, att det vore omöjligt att inom loppet af mindre än några år verkställa en sådan. Man måste därför frångå detta. De fleste arrendatorer skulle antagligen vända sig till domänstyrelsen med begäran om en ny uppskattning, för att få nedsättning uti arrendet. Reservanterna hafva velat förebygga ett för stort tillopp i detta fall genom att föreskrifva, att arrendatorerna skola helt och hållet eller delvis bekosta en sådan uppskattning. Detta skulle mycket väl låta sig göra med afseende på de stora arrendena, men de små deremot, i synnerhet de, som hafva en kort tid kvar på arrendet, skulle icke våga ikläda sig en sådan kostnad, hvilken skulle öfverstiga den nedsättning i arrendet, som skulle genom en sådan värdering möjligen blifva dem tillerkänd. Hvad man då gifver med den ena handen skulle återtagas med den andra. Till lindring uti arrendatorernas på många ställen och genom många stämmor bevisade nöd hafva flera förslag framlagts. Det skulle dock blifva för mycket att genomgå dem alla. Faran ligger, enligt min tanke, för närvarande deri, att om kamrarne skulle fatta så olika beslut, att dessa icke kunna sammanjemkas, skulle följden blifva, att arrendatorerna icke skulle få någon lindring alls. Det först framkomna förslaget, hvilket utgick från domänstyrelsen, afsåg hufvudsakligen att genom arrendebeloppens bestämmande i spanmål bereda arrendatorerna en lindring. Då man frångick att bestämma arrendena i spanmål, skedde detta naturligtvis därför, att man icke hade funnit en sådan bestämning vara till sina verkningar välgörande. Det är tenligen tydligt, att då man frångick detta system under en tid af höga span-

målspris, men nu vill återgå till arrendenas bestämmande i spannmål, då prisen äro låga, detta visar att man vill slå öfver, då man, för att undvika en olägenhet, som man ganska väl märker, öfvergår till en annan ytterlighet. Det synes mig vara, hvad man i detta fall gör genom att bestämma arrendena uti spannmål eller till $\frac{4}{5}$ spannmål och endast $\frac{1}{5}$ i penningar. Det är klart, att när spannmålsprisen stiga, löper arrendatorn risken att få betala ett högre arrende, då han alltid skall lösa spannmålen, och när prisen falla, lider staten risken att få ett lågt arrende. Vill man därför fördela dessa risker, så borde man, enligt mitt förmenande, hafva bestämt arrendet att utgå till $\frac{1}{2}$ i spannmål och till $\frac{1}{2}$ i penningar. Då delar man risken midt i tu. Om spannmålen bestämmas att vara den vara, i hvilken arrendet skall utgå, så lærer väl följden blifva, att en arrendator, ett år, då spannmålspriset är högt, får lösa sitt arrende med en större penningesumma än eljest. Men, säger man, det är ingen svårighet för honom, ty han får mera betaldt för sin spannmål. Ja de, som hafva någon spannmål att sälja, men de, som icke hafva det, få i alla fall lösa sitt arrende till ett betydligt högre belopp, och detta är, enligt mitt förmenande, lika fullt ruinerande. Man säger vidare, att spannmålsprisen icke kunna stiga så mycket som i forna tider, och svårigheterna att från utländska marknader förse den svenska äro, genom lättare kommunikationer, icke så stora som tillföre, men om spannmålen icke komma att stiga betydligt i pris och således icke undergå särdeles stora förändringar, då vill jag fråga, om det är skäl att ändra kontrakten till spannmålsarrenden, ty det vore under sådana förhållanden detsamma som att bestämma det i penningar. Lättheten att, till hvilken trakt som helst af vårt land, föra spannmål från utlandet, äfven om kommunikationerna äro lätta, är dock icke så stor. Äfven med jernväg kostar spannmålets transport från en svensk hamn till en från denna hamn långt belägen förbrukningsort betydligt mera än transporten af denna vara öfver Atlanten. Det vill således förefalla mig, som man icke skulle kunna vara oberoende af spannmålsprisens växlingar. Man är alltid benägen att tro, att, när ett prisfall inträffar, detta skall blifva konstant. Erfarenheten visar dock, att de säkraste förutsägelser i detta fall slagit fel. Detta med afseende på lämpligheten att bestämma arrendena i spannmål.

Man har vidare vändt sig emot det i den kongl. propositionen afgifna förslaget att medgifva arrendatorerna rätt till uppsägning, och detta på den grund, att man ansett att denna uppsägningsrätt dels icke skulle verka tillräckligt och dels verka för mycket. Den skulle verka för litet, i den händelse för få arrendatorer deraf begagnade sig. De arrendatorer, som egentligen skulle behöfva det, vågade icke uppsäga sina arrenden därför att de nedlagt så stora kostnader på desamma under förhoppning att efteråt få uppbära afkastning derutaf, en förhoppning, som sedermera skulle blifva besviken. Jag föreställer mig, att dessa arrendatorer, då de åtogo sig arrendena, gjorde detta till ett så lågt pris, att de numera icke torde vara generade att betala detta arrendebelopp, och den afkastning, som de erhålla genom nedlagda större kostnader, skall i fullt mått ersätta dem för de nedlagda kostnaderna.

*Lindring i
vilkoren för
arrende af
vissa krono-
egendomar.*
(Forts.)

*Lindring i
vilkoren för
arrende af
vissa krono-
egendomar.*

(Forts.)

Man har å andra sidan fruktat, att en allt för stor mängd arrendatorer skulle begagna sig af uppsägningsrätten, och sålunda ett ofantligt stort antal kronodomäner blifva lediga. Jag föreställer mig, att så icke skall blifva förhållandet, och om likväl så skulle ske, att det blifver många arrendatorer lediga, så tror jag att de, som gjort till lefnadsuppgift att vara jordbrukare, i många fall åtminstone dermed vilja fortsätta och om de också funnit, att deras eget arrende är för högt, så föreställa de sig dock att grannens arrende icke är det, och således icke tveka att deltaga i den konkurrens, som af uppsägningsrätten blefve en följd, åtminstone om det af Kongl. Maj:t afgifna förslaget skulle af Riksdagen godkännas, ty då skulle, efter skedd uppsägning, utarrenderingen af domänerna ske på samma sätt som vid hvarje annan utarrendering, att hemmanet skulle utbjudas på nytt arrende för 20 år. Utskottet har i det afseendet gjort en afvikelse, hvilken af ordföranden på afdelningen inom utskottet förklarats vara en bestämd förbättring. Utskottet har nemligen föreslagit, att i stället för en utarrendering på vanligt sätt och således på vanlig tid, sedan uppsägning skett, arrendet skulle utbjudas för den återstående tiden, och detta utan någon värdering. Det förekommer mycket ofta, då det är fråga om kronans domäner, att man icke, vid arrendeauktioner, lyckas erhålla någon arrendator. Domänstyrelsen, som då icke kan få någon, som vill öfvertaga arrendet, får då i uppdrag att utarrendera egendomen dels på en kortare tid och dels på viss tid, eller ock på annat sätt öfvertaga värden af densamma. Då har det visat sig, att de inkomster, som en sådan egendom kan tillföra staten, äro ytterst små. Det belopp, som öfvertagaren på kortare tid i arrende erbjuder, uppgår icke till särdeles många procent af hvad för ett arrende erbjudes under vanliga förhållanden.

Det kan gå för sig och förlusterna blifva icke särdeles stora, när endast några få år återstå på arrendet, men om en arrendator skall öfvertaga ett uppsagdt hemman på flera år, blir det en ganska stor uppoffring för statsverket, att det icke får utbjudas på de vanliga 20 åren, och i synnerhet att det icke får ske efter i vanliga fall förekommande värdering, ty man måste väl säga, att då ett arrende blir uppsagdt, det åtminstone finnes anledning till fruktan för spekulanter, att arrendet varit för högt och att det därför skulle innebära någon risk att derå spekulera, en fara hvilken blir aflägsnad, i fall värdering eger rum. Med en sådan värdering torde myndigheterna mycket väl hinna sysselsätta sig. Den kan icke upptaga så mycket af deras tid, som blefve förhållandet genom en värdering i hvarje särskildt fall, der arrendatorerna skulle önska en nedsättning.

Utskottet har i denna punkt företagit en rättelse af ett uttryck, som i den kongl. propositionen förekommer, då det nemligen rör sådana arrenden, »hvarom», efter hvad det heter i Kongl. Maj:ts proposition, »kontrakten afslutats efter 1884 års början». Utskottet har der i stället begagnat uttrycket »kontrakten *upprättats* efter 1884 års början». Det synes mig icke hafva vunnit i tydlighet, ty »då kontrakten afslutats» lär väl icke kunna blifva föremål för så olika åsigtter, som uttrycket »då kontrakten *upprättats*». Hufvudsakliga afsigten med den af Kongl. Maj:t framlagda propositionen har emellertid varit

att sätta Riksdagen i tillfälle att besluta angående beloppet och sättet för denna förändring. Om de lindringar, hvilka Riksdagen önskar lemna åt kronans arrendatorer, tilldelas dem på det ena eller andra sättet, skall det för regeringen icke kännas det minsta obehagligt, att Riksdagen frångått det kongl. förslaget.

Som jag i början af mitt anförande nämnde, torde det vara af hufvudsaklig vikt, att kamrarne fatta sammanstående beslut, så att arrendatorerna icke gå miste om hvarje eftergift uti åtminstone 1886 års arrendeafgifter.

Grefve Barnekow: Af de förslag, som blifvit framställda om ordnandet af arrendeförhållandena vid kronans domäner, synes mig domänstyrelsens kraftigast tilldogose både arrendatorernas och statens intressen, på det sätt att arrendeafgiften kommer i noga afvägdt förhållande till egendomens afkastningsvärde, och så att denna afgift stiger och faller med det växlande priset på landtmannaprodukter. Dock lemna äfven detta förslag anledning till åtskilliga betänkligheter, som af den föregående talaren tillräckligt framhållits och gjort mig tveksam, huruvida det kunde vara rätt lämpligt att just nu, under närvarande, för jordbruket abnorma förhållanden, då allt är minst sagdt ovisst, företaga en så grundlig förändring i arrendevilkoren. Dertill kommer, såsom redan anmärkts, att denna nedsättning mångenstädes komme att verka mycket ojemnt. För min del kan jag därför icke biträda detta förslag, utan sluter mig hufvudsakligen till utskottets, likväl med reservation med afseende på den föreliggande punkten A. Beträffande eftergiften af 10 proc. kan jag icke finna densamma vare sig lämplig eller för jordbrukaren af egentligt värde. Det är icke lämpligt, knappast rätt, att staten beviljar understöd icke blott åt sådana arrendatorer som råkat i obestånd på grund af de fallande sädesprisen och åt sådana som råkat i obestånd på grund af öfverspekulation vid arrendenas öfvertagande, sålunda genom eget förvärlande, utan äfven åt sådana, som icke alls äro på obestånd, utan tvärtom sitta med förmånliga arrenden och i goda omständigheter. För dessa blifver förutnämnda eftergift en ren present, visserligen angenäm, men fullkomligt öfverflödig.

Det är dessutom klart att det icke blifver nog att bevilja sådan eftergift för 1886, man måste konsekvent och under samma förutsättningar som nu äfven bevilja den åtminstone för innevarande år. Icke heller kan jag föreställa mig, att en eftergift af 10 proc. är af synnerligt värde för arrendatorerna. Om t. ex. en arrendator har ett arrende på 1,000 kronor och hotas med ekonomisk ruin, så hjälpes han icke genom en tillfällig eftergift af 100 kronor. Betänkligheterna med afseende på uppsägningsrätten hafva redan blifvit framhållna och jag vill icke längre uppehålla mig dervid.

För att undvika de anmärkta olägenheterna och i allmänhet lindra arrendatorernas betryck samt erna rättvisa arrenden synes mig icke någon bättre utväg erbjuda sig än den af herr Tamm i hans reservation antydd, nemligen en förnyad uppskattning. Det är möjligt att en sådan komme att medföra betydliga kostnader och möjligen äfven förlust för staten i form af nedsatta arrenden, så vida det bör räknas

*Lindring i
vilkoren för
arrende af
vissa krono-
egendomar.*

(Forts.)

*Lindring i
vilkoren för
arrende af
vissa krono-
egend mar.*

(Forts.)

såsom förlust att arrendena blifva satta till sina verkliga värden, men man komme att vinna sitt syftemål, och arrendatorerna blefve hulplna, hvilket de antagligen icke blefve genom den föreslagna nedsättningen eller genom att de helt enkelt blifva fria från sina arrenden. Utvägen med en ny arrendevärdering skulle hvarje enskild jordegare anse vara så väl den ändamålsenligaste för sig sjelf som mot arrendatorn den rättvisaste, och det får väl antagas, att staten såsom jordegare måste vid skötandet af sina fastigheter tillvägagå, så långt möjligt är, på samma sätt som den enskilde.

Jag ber att få yrka bifall till herr Tamms reservation.

Herr Bexell: Lika obestriddigt som det torde vara, att många arrenden äro för högt tilltagna och böra nedsättas, lika obestriddigt är det äfven, att många äro ganska goda, så att en ytterligare nedsättning deraf vore en orättvisa. Detta har för mig varit en anledning att instämma i det yrkande, som enligt herr Tamms reservation blifvit framställt, angående undersöknings verkställande och deraf beroende ny arrendevärdering. Hvad kostnaderna därför angå, så kunna de visserligen vara stora, men resultatet blefve varaktigt. En nedsättning af endast 10 proc. skulle dock inom kort tid hafva gått upp till den summa, som den föreslagna omvärderingen skulle kosta, och den skulle i de delar af landet, som äro mest lidande, göra föga nytta. Jag har varit ombud vid arrendetaxeringar i Halland och jag har efteråt funnit att domänstyrelsen på rak arm och utan speciella skäl höjt de föreslagna arrendebeloppen. Jag instämmer således i yrkandet på återremiss i och för ett förtydligande af herr Tamms reservation, men jag får på det högsta afstyrka en tillfällig, öfver hela landet lika nedsättning i arrendebeloppen.

Friherre von Essen, Fredrik: Så vidt jag kunnat uppfatta den förda diskussionen, synes ingen hafva bestridt befogenheten och billigheten af att någon lindring tillgodokommer de kronoarrendatorer, som inom viss tid erhållit sina arrenden, derom behöfva vi således icke tvista, men nu äro tre olika förslag framställda härom, och frågan är, hvilket af dessa tre vi böra välja. Dervid torde jag, innan jag går in på sjelfva sakförhållandet, få erinra om något, som är af vikt, nemligen att icke alla förslag hafva lika utsigt att kunna ena de båda kamrarne. Såsom principal för arrendatorerna är Riksdagen ganska besvärlig, emedan den måste rätta sig efter grundlagens föreskrift, som icke medgifver att beslut fattas i dylika frågor med mindre båda kamrarne äro eniga, och alla förslag till förändringar, små eller stora, som göras angående statens förhållande till sina arrendatorer, förfalla, om icke kamrarne enas om ett och samma beslut. Derigenom skulle möjligen, såsom äfven blifvit framhållet, kunna inträffa, att äfven om båda kamrarne i förevarande fråga visa den bästa vilja att tillgodose arrendatorerna, men de ej kunde förena sig om sättet, saken förfölle och arrendatorerna blefve ohulplna. Bland de tre förslagen får jag i första rummet nämna Kongl. Maj:ts angående arrendenas nedsättning med 10 proc. samt med vissa inskränkingar uppsägningsrätt; det andra förslaget, domänstyrelsens, går ut på arrendenas bestämmande i span-

mål inom vissa gränser; det tredje, om en ny värdering af arrendena, har af reservanterna framhållits. För min del har jag omfattat Kongl. Maj:ts af utskottet förordade förslag, och jag skall bedja att få framhålla några af de skäl, som göra, att jag ej kan förorda de båda andra förslagen.

Ett utgående af arrendena i spannmål är något som vi sedan gammalt väl känna till, och det var icke länge sedan detta sätt förändrades till det nu varande, hvilket medförde stor reda i alla förhållanden. Att nu åter, två eller tre år efter sedan priset fallit på spannmål, vidtaga en så betydlig systemförändring, anser jag icke rådligt och detta är för mig ett hufvudskäl att icke gå in på förslaget. Man har vidare framhållit, att det skulle verka högst välgörande för arrendatorerna; det skulle bereda dem en till 18 proc. beräknad lättnad i deras afgifter, en lättnad som sålunda skulle vara mer verksam än den andra på endast 10 proc. föreslagna. Jag medgifver att det blefve en stor fördel för arrendatorerna, men statens förlust vore äfven gifven. Der-till kommer, att sädessprisen oakadt inflyttandet af den utländska sädessimporten skulle kunna stiga på ett sätt, som medförde allt för höga och betungande arrendebelopp isynnerhet under missväxtår, då jordbrukets afkastning och ränteförmåga vore minskad. Skulle detta system antagas, borde därför äfven ett maximum och ett minimum bestämmas, öfver och under hvilka prisen ej finge variera. För öfrigt äro nu för tiden jordbrukets inkomster ej beroende ensamt af sädessprisen; lada-gårdsprodukterna spela dervid en stor roll, och dessa hafva lyckligtvis ännu ej fallit i samma proportion eller på samma gång som spannmålen. En så högst betydande systemförändring, jag säger det ännu en gång, kan ej vara skäl att genomföra vid första sig yppande olägenheter, utan anser jag att vi böra uthärda dessa och se tiden an ännu några år.

Hvad den föreslagna nya arrendevärderingen angår, så skulle icke en sådan kunna verkställas så hastigt, som önskligt vore. Det blefve för öfrigt en ganska dyrbar åtgärd isynnerhet för arrendatorerna, som icke äro säkra, att resultatet skall gå i den önskade riktningen, och hellre än att betala halfva kostnaden i den nya värderingen och ändå riskera, att arrendet ej blir lägre, skulle de fortsätta med det höga arrendet och sålunda blifva ohjelpna. Jag tillåter mig att framhålla en annan ännu större olägenhet af detta förslag. Just därför att nu en mängd jordbrukare klaga att de få ingenting öfver — somliga medgifva att de få en obetydlighet öfver, men i allmänhet är jag öfvertygad att klagomålen äro befogade, och att behållningen är ingen — så tror jag, att vid en ny arrendevärdering, med beräkning af nu varande låga sädesspris, man skulle komma till så låga belopp, att staten förlorade halfva arrendesumman till och med. Detta blefve den naturliga följderna af att grunda sina beräkningar på de undantagsförhållanden, som nu råda, men jag föreställer mig att Riksdagen skulle förvånas, om den funne sig på lagstiftningens väg hafva tillskyndat staten så stora förluster. Jag är själf jordegare och har jord utarrenderad, men att lemna så låga arrenden, som de nuvarande förhållandena skulle föranleda, är mig icke möjligt, ehuru jag vet att de uppgifter, som lemnats af arrendatorerna om deras ställning, äro fullt pålitliga. Hvil-

*Lindring i
vilkoren för
arrende af
vissa krono-
egendomar.*
(Forts.)

*Lindring i
vilkoren för
arrende af
vissa krono-
egendomar.
(Forts.)*

ken rättvisa skulle egentligen ligga i uppskattning efter nuvarande prisförhållanden på landbruksmarknaden? Och hvilka pris skulle man egentligen utgå ifrån? Om tunnan råg nu gäller 2 à 3 kronor mindre än i fjol, så kan man visserligen göra sina beräkningar derefter, men hvem vet, om de prisen komma att stå sig i all tid? Jag anser, som sagdt, denna utväg farligast.

På grund af det anförda hemställer jag om bifall till utskottets förslag.

Herr Montgomery-Cederhielm: Med den näst föregående talaren har jag det nöjet att fallständigt instämma i allt hvad han sade om herr Tamms förslag, och jag behöver således icke upprepa hans ord, hvilka jag gillar helt och hållet. Men med afseende på de anmärkningar, som gjordes af herr finansministern, ber jag att få inlägga en gensaga. Det af statsutskottet föreslagna tillägget ansåg herr statsrådet icke vara en förbättring och såsom bevis, att så icke vore förhållandet, anförde han att, om ett arrendehemman händelsevis blir ledigt och då utbjudes för den återstående arrendetiden, blir arrendet vanligtvis mycket lågt. Genom det af mig förordade förslaget blefve förmodligen arrendena lägre än förut, men derigenom att det nya arrendet blir gällande endast till arrendetidens slut räddas staten från att fortfarande göra större förluster. Såsom herr statsrådet nyss sagt, böra vi emellertid påminna oss, att hufvudsaken i denna fråga är att bereda någon rättvis förmån åt dessa arrendatorer. Detta har äfven utskottet afsett, men jag har förmenat att detta mål bäst skulle vinnas genom det förslag, som jag tagit mig friheten framställa.

Medan jag har ordet, ber jag att få göra en ändring i andra momentet af min reservation. Slutet af punkten skulle då erhålla följande lydelse: »arrendet skall bestämmas till $\frac{1}{3}$ i penningar och återstoden i spanmål att lösas efter det pris, som för närvarande i markegångstaxan är betecknad med litt. A. Man har sagt, att vi skulle härigenom återföras till de gamla förhållandena med persedelarrendena; men först och främst kommer en del fortfarande att utgå i penningar, och den andra delen kommer att utgå i de tre sädesslag som äro allmänt kända och redan finnas i nästan alla läns markegångstaxor, så att ingenting kan blifva lättare än att verkställa denna omsättning. Jag tror ej att denna operation skall gifva anledning till stora svårigheter, och jag får därför yrka bifall till min reservation.

Herr Boström, Filip: Då jag låtit anteckna mig som reservant till utskottets föreliggande betänkande, ber jag att få redogöra för orsaken dertill. Jag anser i likhet med den föregående talaren, att arrendatorerna af kronans domäner hafva rättighet att begära lindring, men jag anser icke det af utskottet föreslagna sättet vara rättvist. Jag kan nemligen icke anse, att det kan vara rättvist att hjälpa alla, då man vet, att en del arrendatorer på sitt arrende hafva en bestämd vinst, under det en annan del har en bestämd förlust. Under sådana förhållanden kan jag icke anse, att tio procents afskrifning är rättvis. Jag tror derföre, i likhet med hvad herr Tamm yttrat och i sin reservation framhållit, att enda sättet för att ernå full rättvisa

härutinnan är, att en omvärdering sker. Det är visserligen sant, att den hjälp, man skulle åsyfta att gifva genom en sådan omvärdering, blir försenad, men jag tror icke, att det kan hjälpas, då man i främsta rummet afser, att full rättvisa skipas. Skulle Riksdagen nu på föreliggande skäl bevilja dessa tio procents afskrifning, då ber jag att vördsamt få hemställa, huruvida icke kronans arrendatorer, då detta års skörd till följd af frost och torka tyckes bli ännu sämre än föregående års, kunde hafva goda skäl att nästa år begära en afskrifning af *tjugo* procent.

Jag ber derföre att få förena mig med herr Tamm i hans yrkande om återremiss.

Grefve Barnekow: Jag skall endast bedja att med återtagande af mitt förra yrkande få förena mig i herr Tamms yrkande om återremiss.

Herr Forssell, Hans: I likhet med talaren på elfsborgsbänken tillåter jag mig vördsamt hemställa, att kammaren icke måtte lyssna till de lockelser, som onekligen ligga i tvenne af de förslag, som finnas bland reservationerna mot utskottets betänkande.

Det ena af dessa förslag, som ursprungligen varit domänstyrelsens, har ju något tilltalande så till vida, som det synes gifva arrendatorerna en mera för framtiden påräknelig nedsättning, lämpad just efter detta prisfall å jordbruksprodukter, som i närvarande ögonblick utgör alla arrendatorers och jordbrukares förskräckelse.

Men, mine herrar, tidpunkten är dock icke lämplig för att nu fatta ett så afgörande beslut rörande arrendesystemet, som detta skulle innebära. Det är mycket förklarligt, att man nu hyser en stark misstro mot penningen såsom värdemätare, särskildt såsom arrendevärdemätare, då en hvar funnit, att penningen icke förhåller sig på långt när lika till spanmålen mot förr. Men ser man noga på saken, förtjenar dock penningen såsom värdemätare icke den misstro, man till densamma hyser. Man bör nemligen besinna, att penningens stigande värde i förhållande till varan visserligen länder jordbrukaren till nackdel vid försäljning, men också till fördel vid inköp; och vägas dessa två omständigheter mot hvarandra, skall man finna, att penningen likväl bibehåller många af de goda egenskaper den alltid egt såsom värdemätare, och framför allt måste man erkänna, att den i hvarje hänseende är bättre såsom värdemätare än spanmålen och särskildt bättre än årspriset litt. A. Ty det är klart, att man genom det nya systemet skulle komma att till värdemätare för arrendena använda icke spanmålens verkliga pris utan den på det hela mycket otillförlitliga uppskattning af detta pris, som verkställes för upprättande af markegångstaxans kolumn litt. A. Enhvar, som tagit närmare kännedom om denna markegångssättning, måste medgifva, att denna värdemätare är en af de sämsta, man kunnat få. Af dessa skäl kan jag för min del icke biträda domänstyrelsens och den ärade reservantens förslag i detta stycke.

*Lindring i
vilkoren för
arrende af
vissa krono-
egendomar.*
(Forts.)

*Lindring i
vilkoren för
arrende af
vissa krono-
egendomar.*
(Forts.)

Sedan kommer jag till det andra förslaget, det af herr Tamn framställda. Det har mycket som talar för sig. Det är onekligt, att rättvisans fordringar skulle bäst tillgodoses, om man kunde noga utröna, huru mycket hvarje arrendator lider. Men då man anmärkt mot Kongl. Maj:ts förslag, att en nedsättning af tio procent på alla arrenden skulle tillgodokomma äfven de arrendatorer, som icke äro nödlidande, äfven de arrendatorer som åtnjuta efter nuvarande förhållanden låga arrenden, så får jag bekänna, att den anmärkningen icke synes mig så särdeles träffande, om man nemligen besinnar, att tio procent är en ganska måttlig nedsättning, att dessa tio procent just torde få anses motsvara den minskning i prisen å jordbruksalster, som utgör motivet till den ifrågasatta lindringen och att denna minskning i prisen väl ändå träffar alla arrendatorer, som odla spannmål, således äfven den, som hafva goda arrenden eller äro i för öfrigt goda vilkor. Det förefaller derföre, som om farhågan för orättvisa icke skulle vara så särdeles grundad. Men deremot har man lagt alldeles för liten vikt vid de farhågor, som af utskottet uttalats beträffande sjelfva det system, som den ärade reservanten förordat. Jag beder kammarens ledamöter besinna, hvad det vill säga att verkställa en uppskattning af alla kronoarrenden i Sveriges rike. Man bör kanske icke fästa så mycken vikt dervid, att domänstyrelsens tjenstemän blifva mycket betungade, ty med dem har man nog intet förbarmande, äfven om det skulle kunna ådagaläggas, att arbetet verkligen öfverstiger menliga krafter. För min del tror jag att så är förhållandet. Om man besinnar, att t. ex. af en domänintendent uppskattning skall verkställas å 334 arrendeegendomar, såsom förhållandet blefve inom Skaraborgs län, frågar jag, huru detta arbete skall kunna medhinnas, då säkerligen ingen uppskattning tager mindre tid än en dag, men många uppskattningar kräfva mycket mera. Men hvad som omöjlig kan förbises, det är, att dessa uppskattningsuppdrag äro af en alldeles säregen beskaffenhet. De äro icke jemförliga med uppskattning af sådana arrenden, som sedermera skola utbjudas på auktion, ty kontrollen, huruvida den uppskattningen är riktig, ligger i sjelfva auktionen, och vid denna uppskattning står nämnden oberörd af allt inflytande från något håll. I nu i fråga varande fall åter har uppskattningsnämnden att värdera arrenden, som innehafvas af nödlidande arrendatorer, och i detta ögonblick förklara alla arrendatorer sig vara nödlidande och stående på branten af undergång. Det är med kännedom och under inverkan häraf som uppskattningsnämnden skall verkställa sitt arbete. Ett sådant uppdrag är icke blott svårt, det är äfven i yttersta grad odiöst; ansvaret och frestelsen äro större än man bör pålägga en statens tjensteman. Jag vill icke heller fästa mycken vikt vid det arbete och det obehag, som skulle påläggas de slutligen pröfvande myndigheterna, men det finnes en omständighet, som förtjenar att särskildt framhållas, och det är, att, om Riksdagen beviljar tio procents afskrifning på nu gällande arrenden, så gifver den visserligen bort ganska mycket, mellan 250,000 och 300,000 kronor, men den vet, hvad den gifver, och om Riksdagen nästa år skulle gifva lika mycket, så vet den hvad den gifver, ja, om Riksdagen skulle gifva efter en million, så vet Riksdagen hvad den gifver. Men om Riksdagen säger, att kronans arren-

datorer skola erhålla den ersättning, som kan tilldömas dem af uppskattningsnämnd eller centralstyrelse, då vet Riksdagen icke alls, hvad den gifver; och jag kan icke antaga, att Riksdagen är benägen att utfästa sig att bortskänka belopp, hvarom den icke kan göra sig någon föreställning. Friherre von Essen har skarpt betonat, och jag ber att i likhet med honom få betona, att, om en omvärdering af arrendena i detta ögonblick skulle företagas, så skulle deras värden nedpressas till belopp, som man knappast på detta rum skulle anse vara tänkbara. För min del tillåter jag mig derföre att afstyrka denna förändring i Kongl. Maj:ts och utskottets förslag.

Slutligen ber jag att få tillägga, att jag icke kan uppfatta det af Kongl. Maj:t föreslagna medgifvandet för arrendatorerna att få uppsäga sina arrenden såsom något annat än en välbehöfzig ersättning åt den arrendator, som icke är belåten med en afskrifning af tio procent. Det må tillkomma dem sjelfva att bedöma, huruvida de finna sig bättre vid ett uppgifvande af arrendet än ett bibehållande af detsamma. Beträffande en eller annan af de ändringar, utskottet infört i Kongl. Maj:ts förslag, hyser jag visserligen mina betänkligheter. Så kan jag t. ex. icke finna, att utskottet varit riktigt lyckligt, då det insatt ordet *upprättadt* i stället för *afslutadt*. Men Riksdagens tid medgifver nu icke återremiss, och då ändringar i förslaget kunde sätta hela förslaget i fara, afstår jag från att göra något yrkande derom.

Herr Sjöcrona: Inom Skaraborgs län finnas icke mindre än 334 kronodomäner. Der finnas dessutom åtskilliga hemman, hvilkas afkastning ingår till biskopslöneregleringsfonden och hvilka utarrenderas af konungens befallningshafvande och domkapitlet; vidare några Visingsö-skolegodshemman, af hvilka afkastningen går till Jönköpings skola, och slutligen fastigheter tillhörande veterinärinrättningen i Skara, hvilka senare, med nådigt tillstånd, äro af nämnda inrättnings direktion utarrenderade. Samtliga arrendatorer af dessa hemman, eller åtminstone de fleste af dem, befinna sig för närvarande i en särdeles bekymmersam ställning. De hafva på det mest behjertansvärda sätt framfört sina klagomål, de hafva på talrikt besökta möten sammankommit för att öfverlägga om sättet att råda bot för det onda, och de hafva genom utsände deputerade framställt den önskan, att jag, såväl på grund af min ställning som embetsman som i min egenskap af ledamot af denna kammare, måtte göra allt hvad på mig kunde ankomma för vinnande af bifall till det af domänstyrelsen framställda och af mig i afgifvet utlåtande förordade förslaget. Det må vid sådant förhållande icke anses underligt, att jag finner mig böra i korthet yttra några ord i den nu föreliggande viktiga frågan. Under de senaste dagarne har emellertid arbetet inom riksdagen gått med sådant högtryck, att jag, som varit upptagen af arbete i två utskott, icke haft tillfälle att bereda mig så, att jag kan yttra mig i sådan form och så fullständigt, som jag eljest önskat, helst jag först under detta sammanträde haft tillfälle att hastigt genomläsa statsutskottets utlåtande, hvilket ankom till Riksdagens kansli den 13 dennes.

Angående frågan, huruvida arrendatorerna behöfva någon hjälp, anser jag icke vara nödvändigt att yttra något. Derom äro alla ense.

*Lindring i
vilkoren för
arrende af
vissa krono-
egendomar.*

(Forts.)

Jag skulle annars i fråga om detta behof kunna från Skaraborgs län anföra många exempel. Jag vill i så fall endast nämna, att det ofta inträffat, att arrenden förverkats till följd af arrendatorns oförmåga att ställa ny borgen, och jag ber få påpeka, till hvilka svårigheter, ja man kan gerna säga olyckor, det leder, när arrendatorn måste af domstol dömas att för hvarje af de återstående arrendeåren betala skilnaden emellan det utfästa och det till följd af kontraktets förverkande vid ny auktion betingade, oftast mycket lägre arrendet, samt detta skilnadsbelopp derefter af hans löftesmän utsökas.

Om således ingen skiljaktighet råder angående behofvet, så råder det så mycket större skiljaktighet angående lämpligaste sättet för afhjelpande af det onda. Och det är i sanning icke underligt, ty denna fråga är så utomordentligt svår att lösa, att jag trotsar någon att kunna framställa ett förslag, mot hvilket icke befogade anmärkningar kunna göras.

Här föreligga nu tre förslag, nemligen statsutskottets, som i allt hufvudsakligt öfverensstämmer med Kongl. Maj:ts, herr Tamms och domänstyrelsens förslag, hvilket sistnämnda vunnit understöd såväl i denna kammare som af flertalet bland Kongl. Maj:ts befallningshafvande.

Hvad Kongl. Maj:ts och statsutskottets förslag beträffar, har jag mot detsamma i principiellt hänseende den anmärkning, att det innebär en väsentlig rubbning, till och med ett upphäfvande, af ett lagligen afslutadt aftal endast på den grund, att den ene kontrahenten anser sig icke längre kunna med fördel fullgöra detsamma. Jag tror, att om en sådan princip här blir godkänd, få vi icke slut på saken denna gång. Ty huru det än går, kommer det naturligtvis alltid att finnas arrendatorer, hvilka hafva svårt att fullgöra sina skyldigheter, och hvilka då skola med åberopande af detta prejudikat begära nya lindringar.

Beträffande 1:a punkten, som afser att en afskrifning af tio procent skulle medgifvas, ber jag deremot få anmärka, att det är en bra liten hjälp. Tio procent motsvarar säkerligen icke den betydliga nedsättning i prisen på jordbruksalster, som på senare tider inträffat. Deremot skulle domänstyrelsens förslag komma att medföra en nedsättning motsvarande ungefär aderton procent. Det innebär vidare en oegentlighet, att efterskänka tio procent åt alla arrendatorer så till vida, att, enligt hvad vederbörande länsstyrelser tillkännagifvit, arrendatorerna i åtskilliga län icke äro i behof af en sådan hjälp.

Uti 2:a punkten i Kongl. Maj:ts och utskottets förslag finnes föreslagen rättighet att uppsäga arrende. Jag tror icke att någon vågar med bestämdhet förutsäga, huru förhållandena skola gestalta sig, om detta förslag skulle vinna bifall. Det kan hända, att arrendatorerna ganska allmänt begagna sig af sin rätt att uppsäga, och då inträffade den omständigheten, att ett ofantligt stort antal kronodomäner komme att samtidigt utbjudas till arrendering. Det är gifvet, att detta skulle verka en betydlig nedtryckning af prisen. En sådan uppsägningsrätt kan dessutom leda till ett, att jag så må säga, omoraliskt resultat, i det en arrendator kan säga upp sitt arrende med spekulation att sedan få ropa in det för i väsentlig mån billigare pris. Jag kan nog tänka

mig, att en eller annan må hafva sympati för detta förslag, derföre att han tror, att arrendatorerna icke skola kunna begagna sig af denna rättighet, men jag anser icke, att statsmagterna böra grunda sina åtgöranden i denna sak på en sådan förutsättning. För min del tror jag emellertid, att många arrendatorer icke skola begagna sig af denna rätt, men, mine herrar, denna tro grundar jag derpå, att en arrendator ofta hyser en viss kärlek för det ställe, der han många år nedlagt sin arbetskraft. Han har svårt att i hast skaffa tak öfver hufvudet för sig och sin familj och bereda sig tillfälle till nyttig verksamhet. Derigenom frestas han att anstränga sig till det yttersta för att behålla arrendet, och det olyckliga förhållandet kommer på sådant sätt att fortfara.

*Lindring i
vilkoren för
arrende af
vissa krono-
egendomar.*

(Forts.)

Hvad angår herr Tamms förslag, så anser jag i likhet med den talare, som näst före mig hade ordet, att detsamma i många hänseenden är mycket behjertansvärdt och kanske i principiellt hänseende det riktigaste. Men jag kan icke vara med om detsamma och behöfver som stöd för denna min uppfattning endast åberopa, hvad nämnde talare samt herr statsrådet och chefen för finansdepartementet och ledamoten i statsutskottet, friherre von Essen, anført. Till hvad desse yttrat, vill jag blott foga den anmärkningen, att, då, som jag redan nämnt, i Skaraborgs län finnas 334 kronodomäner, så skulle, om man än antager att i medeltal en värdering kunde verkställas hvarje söcken dag, icke obetydligt mer än ett helt år åtgå, innan en omvärdering hunnit inom detta län verkställas. Jag ber dessutom i likhet med den siste talaren före mig få fästa uppmärksamheten på den rent af olidliga ställning, hvari domänintendenterna, länsstyrelserna och domänstyrelsen skulle komma genom en sådan föreskrift. De ifrågasatta värderingarna skulle icke såsom vanliga arrendeuppskattningar åtföljas af auktion, der en hvar finge under fri täflan bjuda öfver eller under värderingssumman, utan i detta fall skulle värderingsmännen af myndigheterna i sista hand bestämma arrendeafgifternas belopp. De skulle efter sin uppfattning om fastigheternas afkastningsförmåga bestämma nedsättningar och således, så att säga, utskifta gifvor, mera till den ene, mindre till den andre och kanske intet till den tredje. Jag tror icke att någon af denna kammars ledamöter kan föreställa sig annat än att detta skulle vara i hög grad egnadt att väcka missnöje bland arrendatorerna och klander mot myndigheterna.

Återstår nu domänstyrelsens förslag och den högt aktade ledamoten i utskottet herr Montgomery-Cederhielms reservation. Jag medgifver visserligen, att mot detta förslag kunna grundade anmärkningar framställas, och sådana hafva också blifvit framställda af herr statsrådet och chefen för finansdepartementet, men jag har redan fäst uppmärksamheten derå, att det icke kan framställas något förslag, mot hvilket icke grundade anmärkningar kunna anföras. Jag ber att i afseende på detta förslag få åberopa hvad chefen för domänstyrelsen anført till bemötande af de framställda anmärkningarne. Man har sagt, att man icke borde frångå den grund, som år 1871 fastställdes, nemligen att arrenden skola bestämmas och utgå i endast penningar. Men, mine herrar, rättigheten af detta påstående beror derpå, om den nämnda grunden är riktig och under den förflutna tiden visat sig lämplig.

Lindring i villkoren för arrende af vissa kronoegendomar.

(Forts.)

Mig synes med lika mycket skäl kunna påstås, att den, som arrenderar jord, bör få erläggga arrendet i de produkter, jorden afkastar.

Jag vill icke längre upptaga tiden med att anföra skäl till stöd för detta förslag, utan ber endast få tillkännagifva, att jag önskar framgång åt detsamma. Jag skulle dock hysa tvekan vid att yrka proposition på bifall, enär, såsom herr statsrådet och chefen för finansdepartementet också anmärkte, det är synnerligen önskvärdt, att kammarne måtte komma till lika beslut i denna viktiga fråga, så att arrendatorerna må komma i åtnjutande af åtminstone någon hjälp, och jag har hört sägas, att detta förslag icke i Andra Kammarne skulle hafva utsigt till framgång; men då den ärade reservanten sjelf yrkat bifall till sitt förslag, ber jag att få deri instämma. Jag anhåller dock att i afseende derå få fästa uppmärksamheten på den af ledamoten i denna kammare, herr J. Boström väckta motionen. Han har också yrkat bifall till domänstyrelsens förslag, och jag hoppas, att han nu i likhet med mig förenar sig med herr Montgomery-Cederhielm. Dock har han föreslagit tvenne tillägg, nemligen »att den under punkten A i domänstyrelsens förslag ifrågasatta lindring i arrende måtte, derest Kongl. Maj:t så pröfvade lämpligt, tillgodokomma jemväl arrendatorerne å sådana statens jordbruksegendomar, hvilkas afkastning vore anslagen till någon för statsändamål bildad fond eller inrättning, samt att den tidrymd, inom hvilken arrendator, som ville tillgodonjuta det förändrade sättet för arrendes utgörande, borde skriftligen anmäla sig hos Kongl. Maj:ts befallningshafvande, skulle bestämmas till två månader efter det föreläggande derom blifvit genom kungörelse i sockenkyrkan meddeladt». Hvad det sista tillägget angår, anser jag det fullt befogadt, men det är af alltför ringa vikt, för att jag nu under för handen varande omständigheter skulle vilja vidhålla det. Det andra är deremot af synnerligt stor vikt, åtminstone inom Skaraborgs län, och jag antager, att så är förhållandet äfven inom andra län. Beviljar man lindring i en eller annan form åt arrendatorer af kronans domäner, så är det gifvet, att äfven arrendatorer af sådan statens fastighet, från hvilken afkastningen går till någon fond eller inrättning, böra, så vidt möjligt, få åtnjuta samma lindring. Jag vet mycket väl, att i afseende på somliga af dessa fastigheter detta icke kan ske utan att kränka enskilds rätt, och jag åsyftar naturligtvis icke att bifallet skulle gälla för dessa fall. Men därför är ju också i motionen föreslaget, att det skulle ske i sådana fall, der Kongl. Maj:t pröfvat lämpligt. Och då Kongl. Maj:t icke lär pröfva lämpligt att medgifva lindringar i sådana fall, då enskilds rätt kan komma att kränkas, kan jag icke finna detta tillägg vara i ringaste mån farligt.

Jag skall därför anhålla om proposition på bifall till herr Montgomery-Cederhielms reservation, med det tillägg, som jag redan nämnt, d. v. s. att den i domänstyrelsens och reservantens förslag ifrågasatta lindringen må tillgodokomma jemväl arrendatorerne å sådana statens jordbruksegendomar, hvilkas afkastning är anslagen till någon för statsändamål bildad fond eller inrättning.

Som tiden var långt framskriden, och ännu sex af kammarens ledamöter funnos antecknade till erhållande af ordet i föreliggande fråga, hemställde herr grefven och talmannen, att den fortsatta öfverläggningen angående nu föredragna utlåtande finge uppskjutas till aftonsammanträdet.

Lindring i vilkoren för arrende af vissa kronoegendomar.

(Forts.)

Denna hemställan bifölls.

Kammaren åtskildes kl. 3 e. m.

In fidem

A. von Krusenstjerna.
